

I. évfolyam, 5. szám

Ára: 60 Ft

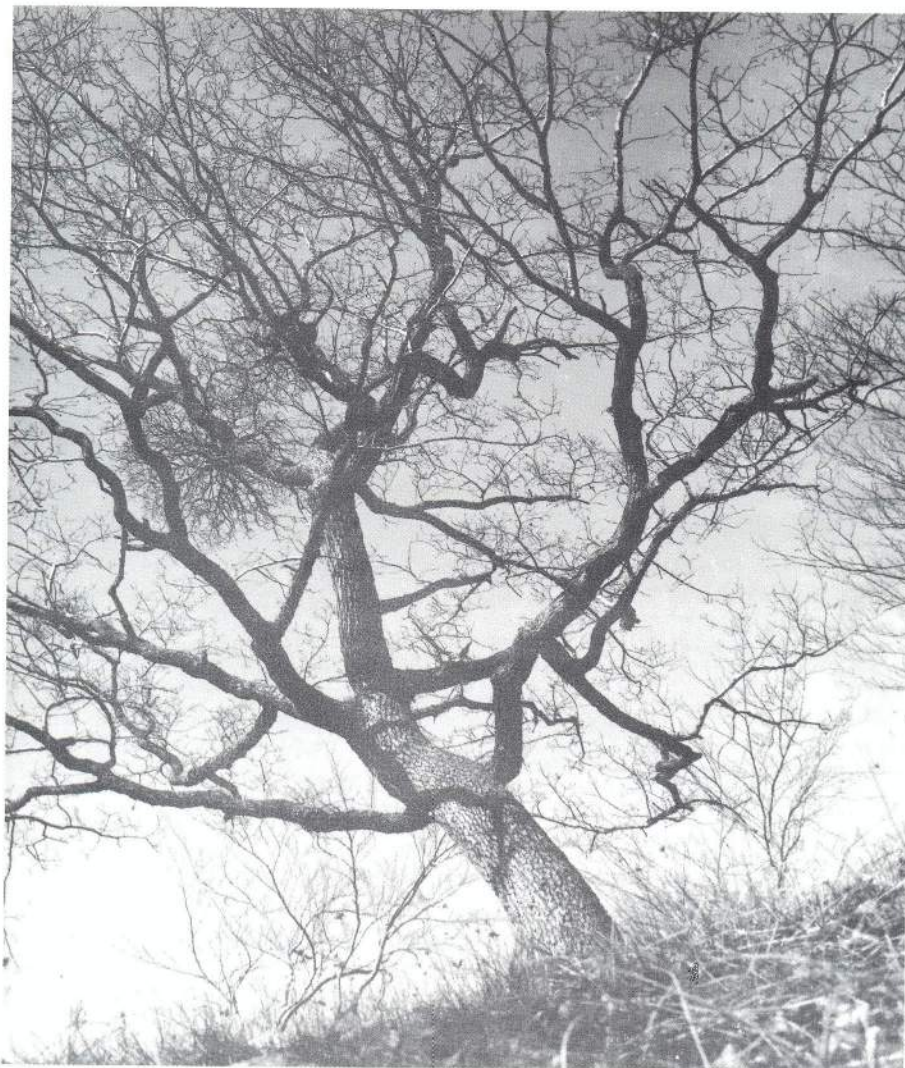
madártávlat

Természetvédelmi folyóirat

1994. szeptember-október

Fotó: Szitta Tamás

Természetvédelem a rezervátumok határain kívül

Az Európa Tanács határozata szerint 1995 a természetvédelem éve lesz Európában. A kampány középpontjában a védett területeken kívüli természetvédelem áll.

Hazánkban a védett területek helyzete jogilag többé-kevésbé rendezett, azonban a nem védett területeken lévő természeti értékek fennmaradása erősen kétséges. Ezek megóvása csak a tulajdonosok, a helyi közösségek aktív kezdeményezéseivel biztosítható. Ennek előmozdítása érdekében a program hazai szervezői – a KTM Természetvédelmi Hivatala és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület – pályázatot hirdetnek helyi önkormányzatok, iskolák és

társadalmi szervezetek számára a legsúlyosabban veszélyeztetett élőhelyek közé tartozó kisvizek és fás területek megmentésére.

A pályázat keretében olyan munkákat várunk, amelyek megvalósítható terveket, elképzeléseket fogalmaznak meg egy-egy kisvíz (azaz patak, tó, mocsár) vagy egy-egy fás terület (őshonos fafajokból álló erdőfolt, park, liget) ökológiai állapotának fenntartásával, helyreállításával kapcsolatban. A pályázat célja, hogy 1995-ben modellértékű, új szemléletet tükröző megoldásokat mutathassunk be a nagyközönségnek, ezzel is segítséget nyújtva a hasonló kezdeményezéseknek. Ezért elsősorban a költ-

ségtakarékos, a lakosság bevonásán, a gazdálkodókkal történő együttműködésen alapuló, illetve a helyi szabályozások kínálta lehetőségeket kihasználó megoldásokat értékeli a bírálóbizottság. Külön kategóriában versenyeznek az általános iskolák felső tagozatai, a középiskolák, a helyi önkormányzatok és a társadalmi szervezetek.

A pályázatokat kérjük 1994. december 1-ig az MME címére elküldeni. A legjobb pályázók számára az MME jutalmat és széles körű publicitást biztosít. További tájékoztatás az MME Titkárságon kapható (1121 Budapest, Költő u. 21. Tel.: (1)175-8327).

Alkotmányos kötelezettség a természet védelme

A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága 1994. május 17-én 318-as számú határozatával a természeti értékek védelme szempontjából különlegesen nagy jelentőségű döntést hozott. Nevezetesen, visszamenőlegesen hatályon kívül helyezte a szövetségi átmeneti törvény azon módosításait, amelyek szerint különböző földalapkba (kárpótlási, tagi részaránytulajdon stb.) kijelölhetővé váltak az erdők, a nemzeti parkok vagy a nemzetközi egyezmények hatálya alá tartozó védett területek egyes részei. Egyúttal felhívta az Országgyűlést, hogy 1994. november 30-ig alkossa meg azokat a törvényeket, amelyek a védett területek állami tulajdonba és természetvédelmi szervek kezelésébe vételével azonos szintű védelmet garantálnak.

A magyar természetvédők előtt régóta nyilvánvaló volt, hogy a magántulajdon elterjedése sok gondot okozhat; a természetvédelem addigi rendszere – amely elsősorban tiltásokon és enyhe szankciókon alapult – a továbbiakban nem tartható fenn. A nagyüzemek számára nem okozott igazán súlyos gondot, ha néhány száz hektáron korlátozták gazdálkodói tevékenységüket, az új magántulajdonosoknak azonban ez akár az egész (legfeljebb száz-kétszáz hektáros) birtokát is érintheti. Ők a megélhetésük érdekében rá fognak kényszerülni a legnagyobb jövedelmet biztosító módszerek alkalmazására a földhasználat racionalizálásával, az addig nem hasznosított területek művelésbe vonásával, az intenzívebb gazdálkodással. Ezt a feltételezést a nyugat-európai tapasztalatok is alátámasztják. (Természetvédelmi szempontból a kisbirtok tehát még nem feltétlenül kedvezőbb, mint a nagybirtok.) Milyen megoldásokat találhat erre a természetvédelmi politika? A gazdálkodók joggal kérdezik, miért ők fizessék meg a nemzet jelentős természeti kincsének fennmaradását, miért éljenek rosszabbul másoknál, akiknek a földjéről esetleg már évtizedekkel, évszázadokkal ezelőtt eltűntették ezen értékeket. Tény, hogy ahol gazdasági érdekekről, megélhetésről van szó, naivitás lenne a belátásra és jószándékú, de kevésbé hatékony jogszabályokra alapozni a különleges természeti értékek fennmaradását.

A privatizáció kapcsán a várakozások be is igazolódtak. A természetvédelmi hatóságoknál már most jelentős kártérítési igények jelentkeznek, a rendelkezésre álló pénzügyi eszközök viszont nemhogy a kártérítésekre, de a védett területek alapvető természetvédelmi kezelésére (táblák, sorompók kihelyezése) sem elegendők. A költségvetési források jelentős emelése pedig a jelenlegi gazdasági helyzetben szinte kilátástalannak tűnik. Ezt előre látva a természetvédelmi szervezetek a kapcsolódó jogszabályok megalkotásakor szorgalmazták olyan félékek beépítését, amelyek korlátozták a legértékesebb természeti területek privatizációjának lehetőségét, egyúttal védett területeken kívül csereföldeket, pénzbeli megváltást helyeztek kilátásba. Megfelelő méretű és felszerelésű kezelő szervezet hiányában a természetvédelem célja a tulajdonosi jogokhoz kapcsolódó többletgaranciák és a területfelhasználást illető döntési szabadság elérése volt. A művelhető területeken a gazdálkodási feladatokat a helyi lakosság bevonásával szándékoztak megoldani, így lehetővé vált volna, hogy a védett területeken csak a természetvédelmi előírások betartásával történjen a gazdálkodás.

A kárpótlással, vagyonnevesítéssel felheccelt rétegek, gazdasági lobbik felépésére azonban megkezdődött a magyar természetvédelem számára alapvető előrelépést jelentő eredmények lefaragása. Előbb az átmeneti törvényt módosították 1992 júniusában (megengedve az erdők és – miniszteri engedéllyel – egyes nemzeti parki területek kijelölését), majd ez folytatódott a földrendező bizottságokról szóló törvény emlékeztető éjszakai megszavaztatásával (melynek záró rendelkezései között törölték a szövetkezetek cserekártalanításáról szóló 19. §-t). Ezzel bizonytalanságot okoztak a 15. §. végrehajtásában is, és tovább növelték a természetvédelem-ellenes hangulatot.

Az Alkotmánybíróság határozata többet jelent, mint e konkrét ügy eldöntését. Korszakos jelentőségű, mert indokló részében az állam természetvédelmi szerepének olyan értelmezését adja, ami hosszú évtizedekre elegendő muniációt biztosít a természetvédelmi szerve-

TARTALOM

aktuális	
Erdeink helyzete	3
bemutatjuk	
Fészekodút minden kiskertbe!	6
gyakorlati természetvédelem	
Gondolatok a Bükki Nemzeti Parkról	7
Az Európai Jelentőségű Madárelőhelyek helyzete Európában	9
ami nem madár	
Vörös erdei hangyák	10
Tölggyesek bogarairól	11
botanika	
Lombhullás	12
mme-hírek	
Ragadozómadár-vonulás	
Törökországban	13
Lunda Túra	14
Bonni Egyezmény a vándorló fajokért	14
ÁSZ-ellenőrzés	16
Megalakult az Altamira Egyesület	16
Figyelem!	16
BirdLife-nagydíj	16
gyűrűzési érdekességek	
Seregélyekről	17
mozaik	18
rejtvény	19
postaláda és hirdetések	20
csipogó	
Majom a nádiban	21
Repülés az életért	22
Virág Miklós: Madárdal	23
Fotósuli	24

A címlapon: Fiatal uhu.

*A hátsó borítón: Karsztbokorerdő.
Szitta Tamás felvételei.*

madártávlát

Az MME kéthavonta megjelenő folyóirata.

Főszerkesztő: Schmidt Egon

Művészeti szerkesztő: Janca Ákos

Művészeti tanácsadó: Muray Róbert

Képszerkesztő: Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kalotás Zsolt, Kállay György,
Márkus Ferenc, Nagy Szabolcs,
Péchy Tamás, Dr. Szép Tibor

Szedő: Dohán Zsófia

Kiadja:

Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó: Péchy Tamás

Felelős terjesztő: Harangi István

Szerkesztőség:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levélcím: 1536 Bp., Pf. 391.

Telefon: (1)156-2133

Telefon és fax: (1)175-8327

Telex: 226115

*Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza.*

Nyomás: Márton Miklós
MMV 94/ 020

ISSN 1217-7156

Töviszúró gébics

Fotó: Péchy Tamás

zetek küzdelmeihez a gazdasági lobbival szemben. A legfontosabb, hogy egyértelműen leszögezzük: „Az Alkotmány 18. §-ában megállapított, az egészséges környezethez való jog a Magyar Köztársaságnak azt a kötelezettségét is magába foglalja, hogy az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy alkotmányos érték érvényesítéséhez elengedhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan.”

A „környezethez való jog” kifejezés azt jelenti, hogy az állam alkotmányos kötelessége garantálni a környezet védelmét. Ezért mindazokat a feladatokat, amelyeket az állam máshol (pl. szociális jogok, tulajdonhoz való jog tekintetében) az egyénekhez fűződő (=alanyi) jogok védelmével teljesít, itt törvényi és szervezeti garanciák nyújtásával kell ellátnia. Az „egészséges környezethez való jog” megfogalmazás körébe pedig bele kell érteni az élet természeti alapjainak védelmét, és ki kell terjedniük a véges javakkal való gazdálkodás intézményeinek kiépítésére. E tekintetben az állam ugyan szabadon választhatja meg azt, hogy milyen módszereket alkalmaz, de nem engedheti meg a környezet állapotának romlását vagy ennek kockázatát. Emiatt a környezetvédelemhez való jog érvényesülésében nem lehet a gazdasági

és társadalmi körülményektől függő olyan minőségi vagy mennyiségi hullámzást megengedni, mint a szociális és kulturális jogokéban, ahol a körülmények megkívánta megszorítások később orvosolhatók.

Az Alkotmánybíróság indoklásában leszögezi, hogy mivel a környezethez való jog védelmének eszközei között a megelőzésnek elsőbbsége van, az állam a preventív szabályoktól (védett területek állami tulajdonba vétele) nem léphet vissza a szankciókkal biztosított védelem felé. A kárpótlás és a privatizáció viszont nem alkotmányos kötelezettsége az államnak, így az ezek érdekében a természetvédelem rovására hozott intézkedései alkotmányosértők.

Sajnos az Alkotmánybíróság határozata már a kárpótlási folyamat végén látott napvilágot. Az időközben lezajlott kárpótlási és nevesítési procedúrák során jelentős kiterjedésű védett vagy védelemre tervezett területek kerültek magántulajdonba. Sokszor olyanok is, amelyeket még a módosított átmeneti törvény sem engedett volna kijelölésre (pl. nádasok). Így e határozat önmagában még közvetlenül nem fordítja vissza a folyamatokat. A „jóhiszeműen” – általában 500 Ft/aranykorona áron – megszerzett területeken a szövetkezeti átmeneti törvényben biztosított védelmi szint visszaállítása ma már csak kisajátítással vagy egy jóval szigorúbb természetvé-

delmi szabályozással és ahhoz kapcsolódó kompenzáció- és szankciórendszerrel lehetséges. A kisajátítás költségei ma még nehezen becsülhetők, hiszen a szabályai szerint egy erdő esetében már a faállomány értékét is meg kellene téríteni.

Bár az Alkotmánybíróság határozata csak a volt szövetkezeti területekre terjed ki, az abban megfogalmazott elveket alkalmazni lehet – és kellene – az állami gazdasági és erdőgazdasági területekre is, amelyekből szintén több ezer hektárt árvereztek el, illetve privatizáltak. Közük nemzeti parki vagy nemzetközi jelentőségű (pl. Ramsari) területek is jókora kiterjedésben találhatóak. Ráadásul ezek a területek csak névben államiak, a rajtuk gazdálkodó részvénytársaságok gyakran rossz bérlő módjára viselkednek, saját gazdasági egyensúlyuk fenntartása érdekében rablógazdálkodást folytatnak, a természetvédelmi elvek feladására kényszerítik a hatóságokat.

Az Alkotmánybíróság határozatához kapcsolódóan a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület sajátos eszközeivel azért küzd, hogy :

1) *A környezetvédelmi tárca – a természetvédelmi érdekeknek maximális elsőbbséget biztosítva – jelölje ki azokat a területeket, ahol a természeti értékek fenntartása csak kisajátítással garantálható*

2) *Állítson fel egy ütemtervet a kisajátításra*

3) *Fagyasszák be a védett területeken lévő állami földek további privatizációját, azok maradjanak állami tulajdonban és kezelési jogukat kapja meg a természetvédelem*

4) *Az Országgyűlés az állami költségvetésben biztosítsa a kisajátításhoz a megfelelő fedezetet*

5) *1994. november 30-ig fogadják el az új természetvédelmi törvényt, és*

6) *Állítsanak fel egy jelentős mértékű kártérítési és kompenzációs alapot a természetvédelemből eredő korlátozások kedvezőtlen hatásainak enyhítésére*

Ehhez kérjük minden, természetet féltő Tagtársunk támogatását.

Nagy Szabolcs

Nagy Szabolcs,
az MME programigazgatója

Erdeink helyzete

Interjú Rakoncay Zoltánnal, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Környezetvédelmi Tanszékének vezetőjével, nyugalmazott környezetvédelmi (természetvédelmi) miniszterhelyettessel.

– Rakoncay úr, Ön életének egyik felét erdészeti szakemberként élte le, a későbbiekben pedig a magyar természetvédelem meghatározó személyiségeként tevékenykedett. Manapság sok, gyakran szélsőséges vélemény hangzik el az erdők állapotáról. Hogyan értékeli Ön erdeink helyzetét?

– Nagyon leegyszerűsítve és röviden: A szakemberek a hazai erdőknek legfeljebb a felét tekintik „természetszerűnek”, bár szerintem az még ennél is kevesebb. Keresztesi akadémikus szerint ide csak az erdők egyharmada sorolható. A többi az ember által – elsősorban akácból, nemesnyárból és fenyőből, vagyis idegen fafajokból – telepített úgynevezett ültetvényes, illetve kultúrerdő. Ezek jó része olyan termőhelyen áll, amelyen erdő sohasem vagy csak nagyon régen tenyészett. Idesoroljuk a hazai fajokból (pl. tölgyből) álló, de mesterségesen létrehozott erdőállományokat is. Még a „természetszerűnek” nevezett erdők sem tekinthetők természetesnek, hiszen ezek döntő hányadát az ember már többször levágta, meggyérítette, hosszú ideig legeltette, újraültette, vagyis átalakította. A második világháború után telepített hatszázezer hektár új erdő ráadásul mindenféle korábban kialakult arányt (pl. a korösszetételt, a fajtamegoszlást, az egy hektárra eső élőfakészletet, a növényeket stb.) megváltoztatott. Sokan ezt nem értik vagy félremagyarázzák. Vegyük például a bükköt, az egyik legértékesebb őshonos fajtánkat, melyből ötven évvel ezelőtt körülbelül százezer hektár volt és most is ennyi van, csak hogy ez akkor az összes fával borított terület tíz százalékát tette ki, ma viszont alig több mint hat százalék. A bükknek tehát nem a mennyisége, hanem az aránya csökkent. Az én véleményem szerint az utóbbi negyven esztendő erdőtelepítéseiből legfeljebb százezer hektár került „rossz helyre”. Sokan csupán ebből, a

jelenlegi erdőterület mintegy hat százalékát kitevő mesterségesen telepített erdőállományból vannak le általános következtetéseket az erdészet egyébként tiszteletreméltó tevékenységéről, illetve az erdők állapotáról. Felvetődik azonban a kérdés, hogy tudniillik, ha ezeken a sem a mezőgazdaság, sem az erdőgaz-

dálkodás számára nem ideális, szélsőséges termőhelyeken nem telepítettünk volna erdőt, most mi állna rajtuk? Gyom, gyümölcsös, szőlő, vagy bozót?

Ami pedig az erdőkárosításokat illeti, azokat „felelősségi” szempontból három nagy csoportra oszthatjuk: a tulajdonos (kezelő, használó, bérlő), az ismert, illetve viszonylag könnyen megismerhető (pl. fatolvaj, kiránduló, gyűjtogató, hulladéklerakó stb.) és a nehezen vagy nem azonosítható károkozókra. Az utóbbiak közé soroljuk pl. a savas ülepedések, a talajvízszint-süllyedés, a klímaváltozás stb. okozóit.

Hosszú évszázadokig az erdők legnagyobb pusztítója maga a tulajdonos volt, aki a kiirtott erdő helyén szántót,

Minden egyes fával törődnünk kell

Grafika: M. Valaczkai Erzsébet

legelőt, gyümölcsöst alakított ki vagy istállót, házat, tanyát épített. Ebben az esetben az erdőt általában a tulajdonos vágta ki, és ő nem újította fel. A második világháború után az erdők döntő többsége állami és szövetkezeti tulajdonba, kezelésbe, használatba került. Az állami erdőgazdaságok, az állami gazdaságok és a mezőgazdasági termelő szövetkezetek kiváló gazdának bizonyultak. Az erdő élete szempontjából egészen rövid idő, negyven esztendő alatt az erdők területe ötven százalékkal nőtt, az élőfakészlet több mint kétszeresére, a növénydeke (vagyis a kitermelhető fatömeg) pedig háromszorosára növekedett. Ez világviszonylatban is kimagasló és sok elismerést kiváltó eredmény. Szakmai körökben ismeretes, hogy ezzel a teljesítménnyel Spanyolországgal, Kínával és Koreával a világ négy legtöbbször erdősítő országa közé kerültünk. E tekintetben eredményeinket az egész földkerekségen ismertetni, módszereinket tanítani kellene. Ez az igazi tartamos (rossz magyarsággal fenntarthatónak elkeresztelt) erdőgazdálkodás, amely teljes mértékben megfelel a Riói Világkonferencia ajánlásainak.

A második csoportba tartozó erdőkárosítás az utóbbi évtizedekben jelentéktelen mértékűre csökkent. Nem volt jellemző a falopás, az erdei legeltetés, a turizmus által okozott taposási és egyéb kár. Sokszorosára növekedett és meghatározóvá vált viszont az ismeretlen eredetű, külső károkozás: erdeink tíz százalékát veszélyeztetik a savas ülepedések, a vízrendezés, melioráció, bányászat stb. miatti vízszintsüllyedések és az egyéb, zömében külső okok, pl. tüzek miatt bekövetkezett erdőkárosítások. Ezek az erdőkárosítások szinte teljes mértékben „függetlenek” az erdőgazdálkodás színvonalától. E tekintetben az erdő, az erdőszet és az erdész teljes mértékben ki van szolgáltatva a bányászatnak, a vízügynek, a mezőgazdaságnak, az iparnak és a közlekedésnek. Ezeket az egymást felerősítő tényezőket szinergikus hatásoknak nevezik. Káros következményeiket az erdőszet nem tudja megelőzni, megakadályozni és elhárítani.

Általában kimondható, hogy a legszakszerűbb erdőgazdálkodásnak, erdőtelepítésnek, fásításnak is lehetnek és vannak nemkívánatos mellékhatásai, amelyek azonban az eredmények mellett eltörpülnek. Nálunk ilyen volt pl. az egyes helyeken előforduló, nem körültekintő fafajmegválasztás. Az utóbbi né-

hány évben az erdőkárosítások okozói átcsoportosulni látszanak: az ipari termelés csökkenése, a meliorációs tevékenység megszűnése, a vízrendezések részbeni leállítása vagy a bányatermékek iránti kereslet csökkenése következtében csökken az erdőt veszélyeztető káros mennyisége is. A privatizáció, az intézményi és az állampolgári felelősség meggyengülése miatt viszont a világháború óta nem tapasztalt méretű erdőirtások, falopások, erdőtüzek fordulnak elő.

– *Az erdők természeti állapotához kapcsolódnak a természetvédők és az erdészek által gyakran hangoztatott kifogások. Ezek közé tartozik, hogy erdőnevelési szempontok miatt megfogyatkoznak az odvas fák, a nagy koronájú böhöncök. Szintén gyakran emelnek ki*

fogást a nagy területű tarvágások ellen ökológiai szempontokra hivatkozva.

– A nagy kiterjedésű tarvágások miatt az erdőszet teljes mértékben elmarasztható, de csak a domb- és hegyvidéki erdőkben, ahol van mód természetes felújításra. A tarvágások következtében létrejövő homogenizáció valóban kedvezőtlen, nemcsak természetvédelmi, hanem erdőgazdasági megfontolások miatt is. Az odvas fák, a böhöncök kitermelését nem tartom olyan veszélyesnek. A hatvanas évek végéig meg tudtuk követelni az ún. egészségügyi termeléseket, melyek során ezek a fákat kivágták. Az 1968-ban bevezetett, akkor újnak nevezett gazdasági mechanizmus óta azonban ez a vágásmód folyamatosan megszűnt, ismereteim szerint már

Öreg bükkös

Fotó: Matyikó Tibor

nyomtatványokon sem szerepel ilyen rovat. Ma Magyarországon mutatóba sem találni olyan erdőgazdaságot, ahol az odvas, görbe fákat elkezdik kitermelni, és ilyen műveletekre pénzt költenének. Pontosan az a baj, hogy egyes helyeken nagy, összefüggő erdőterületeket vágnak le, ugyanakkor más, kevésbé feltárt területeken egész völgyek, hegyoldalak évek óta nem láttak erdészt. Az erdészet és az erdészkerületek nagyságának növekedésével egész körzetek lettek „erdésztelenítve”. Ezekben az erdőkben a harkályok nyugodtan fészkelhetnek anélkül, hogy a favágók gondot okoznának nekik. Szerintem ezek mondvasinált, felfújt ügyek. Egyébként is gyakran azokat a hiányosságokat is az erdészek nyakába varják, melyeknek nem ők az okozói, sőt amelyektől ők is szenvednek.

– *Ma egyre gyakrabban hangzik el, hogy a természetszerű erdőgazdálkodás egyik legnagyobb akadálya a túltartott vadállomány. Mennyiben érezhető ennek hatása a magyar erdőgazdálkodásban?*

– A kérdés nem egészen helyes, mivel nem túltartott, hanem túlszaporodott vadállományról van szó. Ettől eltekintve az itt-ott elviselhetetlen vadkárért az erdészek valóban felelősek, e tekintetben teljes mértékben a természetvédekkel értek egyet. Igaz ugyan, hogy az erdei vadászterületeknek csak egy része van az erdőgazdaságok használatában, de általában a vadkár itt sem kisebb, mint a bérbeadott területeken, meg hát a bérbeadónak is van felelőssége. Az erdőgazdaságok jogosan csak akkor és ott szidhatnák a bérlőket, amikor és ahol náluk minden rendben lenne. Ettől azonban

Az erdőművelés: szükséges rossz?

Fotó: Szitta Tamás

még eléggé távol vagyunk. Az is igaz, hogy a vadászat-vadgazdálkodás mindig ki volt szolgáltatva a politikának, amiben sajnos a változás jele még a mai világban sem fedezhető fel a remélt mértékben.

– *A természetvédek és az erdészeti szakemberek legnagyobb közös félelme manapság az erdők privatizációjához kapcsolódik. Ön mennyire értékeli tragikusan a helyzetet?*

– Sokkal jobban, mint ahogy el merem mondani. Az összes eddig felvázolt probléma töredéke annak, amit a privatizáció okoz, illetve okozhat. A közelmúltban a Földművelésügyi Minisztériumban az egyik tanácskozáson elhangzott, hogy eddig 126 ezer ember 44 ezer hektár erdőt kapott. „Komputer nélkül” kiszámítottam, hogy így egy maszek erdőtest átlagosan egyharmad hektáros, ami körülbelül olyan, mint egy másfél ágyas kórház. A szövetkezeteket felszá-

molták, a közbirtokossági törvényt – mivel nem tették kötelezővé a belépést – elfuserálták. Így 1600–2000 maszek erdőtulajdonosnak kellene önkéntesen összefogni ahhoz, hogy egy erdészt, és 8–10 ezernek ahhoz, hogy egy erdőmérnököt alkalmazzanak. Úgy érzem, hogy ezek a számok mindent megmagyaráznak és a dilettantizmus világrekordját is jelenthetik. A helyzet érthetetlen, elkese-rítő és minden aggodalomra okot ad. Erdészeti és természetvédelmi szempontból ez évszázados visszalépés. Egy sopro-ni újságban a napokban megjelent egy hirdetés, mely szerint egy új erdőtulajdonos a szentgotthárdi út melletti, gyakorlatilag ingyen kapott egyhektáros erdejét kétféle forintért kínálja eladásra. Ez józan ésszel már nem fogható fel. Mit szól ahhoz, hogy az Alföldön egy tüzök eszmei értékének megfelelő összegért akár ezer hektár erdőt is lehet vásárolni? Ez jóval több mint dilettantizmus, mint melléfogás, mint szakszerűtlenség: ez közbotrány és bűn. A privatizáció következtében tízezerszámra jutottak olcsón vagy ingyen erdőhöz olyanok is, akiknek ahhoz semmiféle érzelmi kötődésük nincs, az elaprózott birtoktestek és a nagy távolságok miatt rendszeres erdőgazdálkodást folytatni nem tudnak vagy nem akarnak. Számítani kell arra, hogy az erdő fő veszélyeztető tényezője ismét a tulajdonos lesz.

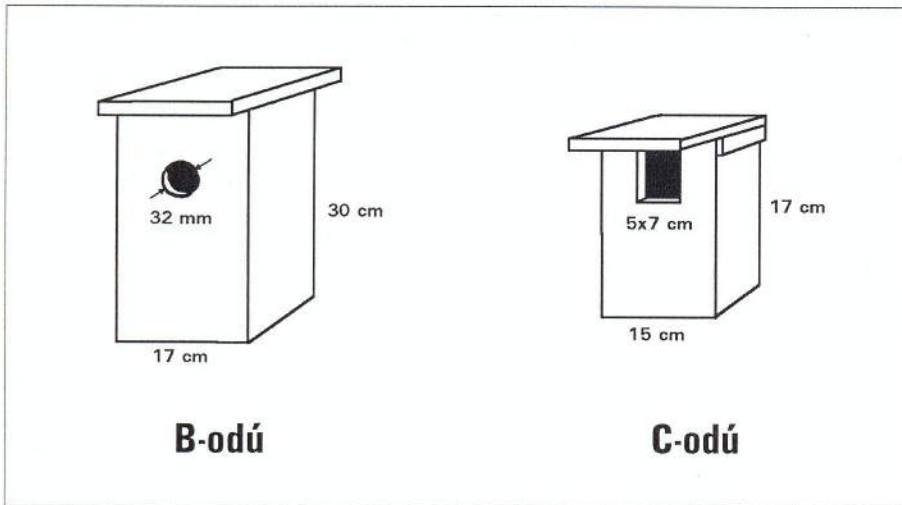
S végül hadd tegyek fel én egy kérdést: mindez úgy következett be, hogy a kormányon belül az erdővagyon-gazdálkodásért a környezetvédelmi miniszter felel. Mi történt volna, ha a felelősség a földművelésügyi miniszteré lenne?!

Nyest

Grafika: Muray Róbert

Készítette: N. Sz.

Madaraink egy része odúban, üregekben neveli fiókáit. Közülük egyesek – így az odút ácsoló harkályok vagy a velük rokon nyaktekercs – nem építenek fészket, tojásaikat az üreg aljára, az ott lévő forgácsdarabkákra rakják. Mások – a cinegék, a légykapók vagy a csuszka –

nagyobb ütemű és egyre kíméletlenebb fakitermelés. Szinte teljesen eltűntek a folyókat korábban széles zöld szalagként kísérő, öreg állományú fűz-nyár-ligeterdők, kivágták az ugyancsak rengeteg fészkelőhelyet kínáló botoló füzesek legnagyobb részét is. A helyükre katonás

Lakásgondok - odúlakó madarak

Fészkekodút minden kiskertbe!

fészkekanyagot hordanak. Utóbbi az odú nyílását sárral saját testméretére szűkíti le, kizárva ezzel nagyobb testű konkurrensait, például az ugyancsak odúban fészkelő seregélyt.

Ha vissza tudnánk pörgetni az idő kerekét néhány száz vagy ezer évvel, és körülnézhetnénk az akkori erdőkben, mindenütt békés harmóniát találnánk. A fák nagy többsége elérhette természetes öregkorát, a helyenként már pudvásodó törzsekbe könnyen vájták odúikat a harkályok, de a viharok letördelte nagy oldalágak helyén és másutt is nagyon sok olyan, kikorhadás okozta üreg keletkezett, melyekben az ilyen tág szájú, úgynevezett félodúkat kedvelő fajok – mint például a szürke- és a kis légykapó – költöttek.

Ezt a paradicsomi állapotot fokozatosan, majd az újabb időkben egyre gyorsuló ütemben szüntették meg a csattogó fejszék és a vijjogó stílfűrészek, a mind

sorban ültetett papírmárak különösen az odúlakók számára teljesen hasznavehetetlenek. Ha a magasból néznénk a hajdan bölényeket és barna medvéket éltető középhegységekre, ott is ezernyi sebet, óriási tarvágásokat látnánk, ahol talán erdei pityer, poszáták és citromsármányok énekelnek, de ahonnan az odúkészítő harkályok és „albérloik”, a cinegék, a légykapók és a kék galambok teljesen kiszorultak. Hasonló a helyzet az Alföldön is, ahol a még meglévő szalakótáparok és a röptükben óriási trópusi pillangót idéző búbos bankák már alig találnak megfelelő költőhelyet maguknak. Az általános lakáshiányt tovább fokozta az erdők privatizációja.

Odúlakó madaraink fészkelési gondjain mesterséges odúkkal segíthetünk. Egyesületünk tagjai több ezer, erdőkben kifüggesztett odút kezelnek (ellenőrzés, őszi tisztítás), és rengeteg légykapó, cinege és csuszka él ezzel az ember kínálta

lehetőséggel. De segíthetünk madarainknak a Balaton környéki üdülők kertjeiben, szőlőhegyeken, parkokban, általában mindenütt, ahol fák és bokrok állnak, s ahol a szükséges védelmet biztosítani tudjuk. A fészkelések után kitisztított, megfelelően elhelyezett, esőbiztos odú valószínűleg még kívánatosabb a költőhelyet kereső párok számára, hiszen a természetes üregekben, harkályodúkban csak a korábbi, néha parazitáktól hemzseggő fészkek tetejére építhetik új otthonukat.

Akinek kertje van vagy arra nyílik lehetősége, hogy egy-egy parkban, öreg temetőben, erdőszélen függessen fel fészkekodúkat, gondoljon a lakáshiánnyal küszködő madarakra. Természetesen csak olyan hely jöhet szóba, ahol az odúk emberi háborgatásnak nincsenek kitéve, fészkekfosztogató gyerekek nem férhetnek hozzájuk. Kiskertekben a macska ellen kötözzünk kifelé hajló tüskés ágakat a törzsre, ez megvédi az odút a ragadozótól. A tervek szerint a Madártani Intézet és az MME közös gondozásában ősszel új kiadvány lát napvilágot, melyben a gyakorlati madárvédelem, így a fészkekodúkkal kapcsolatos legfontosabb tudnivalók is olvashatók lesznek. De egyesületünk addig is készséggel ad felvilágosítást minden, madárvédelemmel, madártelepítéssel kapcsolatos kérdésben.

Schmidt Egon

Széncinege B-odúban Fotó: Matyikó Tibor

Sikerek, kudarcok, feladatok

Gondolatok a Bükki Nemzeti Parkról

A Bükk-hegység a hazai középhegységi lombhullató erdők tipikus képviselője – legalábbis ami a sorsát illeti. Természeti értékekben talán csak a jóval

vel kapcsolatos nagy kérdésekben viszonylag csekély, a jól megfogalmazott és következetesen végigvitt gyakorlati természetvédelmi – elsősorban fajvédelmi – akciókban jelentősebb sikereket könyvelhetünk el. Mindenki számára nyilvánvaló, hogy az erdők védelmével kapcsolatban a globálisabb, az erdei életközösség fennmaradását hosszú távra meghatározó kérdések rendezése a lényegesebb, mert ez többségében megoldja a fajvédelem problémáit is.

Bizunk benne, hogy a közeljövő törvénykezése – elsősorban a termé-

kikerüljenek a gazdálkodási kötelezettségek alól.

– El kell dönteni, hogy egy nemzeti park „B”, vagy „C” zónájában megenyhedhető legyen-e bármilyen gazdálkodás, és ha igen, akkor milyen mértékben. Például a „gazdálkodás” csak a megkezdett erdőgazdasági folyamatok valamilyen mértékű befejezéséig és (vagy) az erdő önszabályozó szintje elérésének irányában történhessen. Ugyanez vonatkozik a többi országos jelentőségű erdős természetvédelmi területre is.

– Az erdészpolitikában és az erdészeti oktatásban hangsúlyt kell fektetni az erdőnek mint a biológiai sokféleség őrzőjének nemcsak szólamokban, hanem gyakorlatban is megvalósítandó funkciójára. Lényeges, hogy az erdészhallgatók az erdőt ne csak a fatermesztés színtereként, hanem bonyolult, sokfunkciós életközösségként is megismerjék, és később a gyakorlati feladataik megoldása során se kényszerüljenek az erdők „kiszarolására”.

– Az erdős természetvédelmi területeknek állami tulajdonban kell maradniuk, csak így garantálhatók a védelem szempontjai.

– Az átmeneti időszakban biztosítani kell egy kompenzációs alapot a tiltások, korlátozások, különleges kezelési eljárások által okozott bevételecsökkenés fedezésére a gazdálkodók felé.

Hogyan történik a védelem szempontjainak érvényesítése egy erdős természetvédelmi területen?

Az erdészek „bibliája” az üzemterv, a tárgyévre vonatkozó és a hosszú távra (10 évre) szóló fahasználati terv. Az üzemtervet az Erdőrendezési Szolgálat készíti, együttműködve a gazdálkodóval és a természetvédelmi kezelővel, szakhatósággal. Általános természetvédelmi elvek, világosan megfogalmazott szempontok híján a természetvédő csak konkrét természetvédelmi értékek (pl. védett növény-, vagy állatfaj) vonatkozásában tudja érvényesíteni kívánalmait a jogszabályokban megfogalmazott lehetőségekben belül. A gyakorlatban főleg a „tartamosnak” nevezett erdőgazdálkodás segítésére szorítkozik a természetvédelmi szakhatóság véleményalkotó tevékenysége, holott ennek érvényesítése az erdészeti hatóság, az Erdőfelügyelet feladata volna.

Grafika: Muray Róbert

Kerecsensólyom

kiseb Vértés versenget vele. Első hegyvidéki nemzeti parkunk; gyakorlatilag 1977-től funkcionál. Ilyen minőségében a hazai erdős területen folyó természetvédelem modellterülete lehetne, mely megért számos átszervezést, a természetvédelemről szóló rendelkezések módosulását és – reméljük – egy jó irányba történő szemléletváltást is.

Különböző beosztásokban az alapítás évétől dolgozom a BNP-ben, így belülről tapasztaltam és tapasztalom az erdők, az erdei élővilág, valamint az ezeket befolyásoló természeti tényezők (pl. karsztvíz) védelmével kapcsolatos problémákat és a védelem gyakorlatát. Mindezt madarászszemmel nézve és tevékenyen végezve a Bükki Helyi Csoport munkáját.

17 év távlatában összefoglalva azt lehet mondani, hogy az erdők védelmé-

szetvédelmi, erdészeti és vadászati törvények – lehetőséget teremtenek egy sokkal „ökológikusabb”, hatékonyabb, a kérdéseket világosan megfogalmazó és megválaszoló természetvédelemre.

Néhány lényeges kérdés:

– Az erdős természetvédelmi területeket ki kell vonni a gazdálkodási szabályozók béklyójából, mert ezek még jóindulat esetén sem engedhetik meg azon beavatkozásokat, melyek eredménye egy olyan erdőkép, melyben minden fa-korosztály jelen van, s kitermelésre csak a vágásérett egyedek egy része kerül.

– Törvényben kell rögzíteni, hogy a fokozottan védett természeti területek, az IUCN-kategóriarendszer „A” zónái, a bioszféra-rezervátumok, erdőrezervátumok, ritka erdőtípusok és meghatározott fajok tartós élőhelyei teljes mértékben

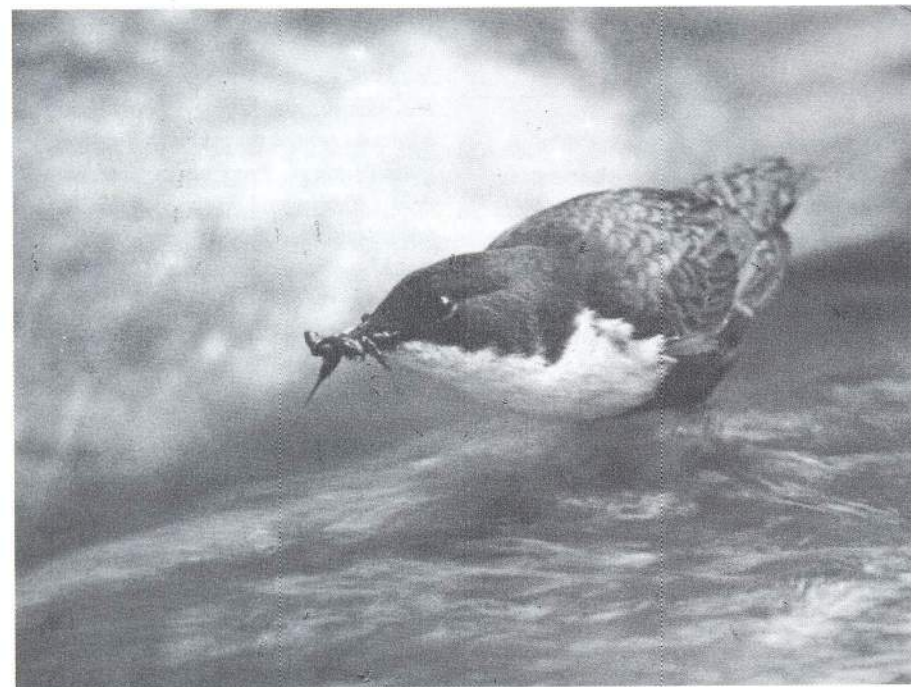
Az elmúlt 17 év alatt tucatnyi értékes, természetközeli, átlag feletti természetvédelmi értékeket hordozó erdőrészt veszített el a Bükk azért, mert éppenséggel nem fészkel benne parlagi sas vagy más feltűnő, bemutatható, fokozottan védett madár, és a terület sem volt fokozottan védett. A kérdés a mai napig rendezetlen. Ennek ellenére és a mainál rosszabb jogszabályi keretek között több esetben sikerült megfelelő megoldást találni az erdészetekkel, de ez szinte minden esetben egy-egy fokozottan védett madárfaj költőhelye körül visszahagyott állomány-

dott, hogy az erdős területeken „minden rendben van”. Ettől az időszaktól a fokozottan védett területekre vonatkozó fahasználati moratórium bevezetéséig némi „keményedés” volt jellemző a fokozottan védett területeken, de a lényeges változást a „moratórium” jelentette. Sajnos a kérdések „házon belüli” megítélése sem volt mindig egységes a döntéshozók szakmai múltjának, elkötelezettségének, a megfelelő szemlélet hiányának és számos egyéb tényezőnek a következtében. Ellentétes példák is voltak, amikor is egy-egy jó szemléletű erd-

Zöld küllő

Fotó: Péchy Tamás

Ritka fészkelőnk, a vízirigó

Fotó: Péchy Tamás

részt jelentett. Holott az „erdő” szó alatt erdőtársulások tucatját kell érteni, melyek közül a Bükkben 14-et „unikálisnak”, 24-et „védendőnek” minősítettek (Less, 1992.) Néhány ezek közül: hársasberkenyész reliktumerdő (*Tilio-Sorbetum*), eocén mészkő sziklai bükköse (*Epipacti-Fagetum*), nyúlfarkfüves dolomit tölgyes (*Cirsio-panonici-Quercetum*), szurdokerdő (*Phyllitidi-Acercetum*), molyhos tölgyes bokorerdő (*Ceraso-Quercetum*) stb.

Durván fogalmazva: az 1980-as évek közepéig még a fokozottan védett területen sem érvényesültek igazán a természetvédelem szempontjai, ezek jószerevével csak az újulat védelmére vonatkoztak. Ekkor „követték el” pl a Háromkúti-völgy-Szentléleki-völgy hatalmas véghasználatát, rengeteg biológiai érték lelőhelyét (pl. fehérhátú harkály, kis légykapó stb.). Ekkor az a szemlélet uralko-

szervező, felügyelő vagy kerületvezető erdész jogszabályi háttér híján is partnerünk volt, sőt esetenként „súgott” a természetvédőknek.

A madárvédelem gyakorlata a Bükki Nemzeti Park területén

Az MME és a BNP Igazgatóság kapcsolata töretlen és egyre fokozódó mértékű a működési terület és a védelmi programok bővülésének megfelelően. A feladatot az MME 34. sz. Helyi Csoportja látja el: a zoológiai természetvédelem széles spektrumából az időhiány, a személyi feltételek és az anyagi háttér hiánya, valamint az előzőekben tárgyalt megvalósíthatóság miatt – kollektív döntés után – a fokozottan védett madárfajok állományfelmérését végzi, ma mintegy 6600 km² területen. Az ebből adódó hatósági feladatokra felhívjuk az igazga-

tóság figyelmét. Kezdetől fogva az igazgatóság főállású munkatársa látja el a koordinátor szerepét az MME és a BNP között. Programjaink sikerére jellemző néhány adat:

– Az 1994. óta végzett kerecsenőrzések eredményeként összesen 91 fióka repült ki az őrzött fészkekből 1993-ig.

– A kerecsen- és parlagisas-állomány alakulása az igazgatóság működési területén (lásd. grafikonok!).

– Ragadozómadár-fészkek felmérésének eredményei: Bükk kb. 1000 fészek, Mátra kb. 200 fészek, Upponyi-hg. kb. 30 fészek, Heves-Borsodi sík kb. 110 fészek.

– 1985 óta összesen 2500 ürgét (*C. citellus*) telepítettünk át, elsősorban repülőterekről a Bükk peremére, a ritka ragadozók táplálékbazisának bővítésére.

– Az 1993-as felmérés alapján 78 pár szalakóta (*Coracias garrulus*) előfordulását regisztráltuk a Heves-Borsodi síkon. Ugyanitt összesen 170 db szalakótaköltőládát helyeztünk ki, melyekben 1993-ban 16 pár szalakóta költött.

– A békászó sasról (*Aquila pomarina*) a több mint 10 éve folyó vizsgálatok során megállapítottuk, hogy az egyik legváltozékonyabb produktivitású nappali ragadozó. Az ellenőrzésünk alatt lévő 8–10 költőpár teljes produkciója egy-két és öt-hat fióka között ingadozik évente.

– A kerecsensólyom költésbiológiájáról, táplálkozásáról, etológiájáról kötetnyi megfigyelési anyag van a HCS birtokában. A részművekből számos diplomamunka, diákköri pályamű, publikáció készült.

– Az igazgatósággal közösen kidolgozott tematika szerint elkezdtük a csoport adatainak számítógépes feldolgozá-

sát. A fokozottan védett ragadozó madarak adatbázis-kezelő rendszerét Kovács András tagtársunk dolgozta ki – ez az adatbázis részben már fel is van töltve.

– Kutatási melléktermékként jelentős adatbázissal rendelkezünk a Bükk (és a működési terület többi egysége) avifaunájának ritkább színezőelemeiről (pl. kis légykapó, szürke küllő, fehérhátú fakopáncs, bajszos sármány, kövirigó stb.).

– Felmértük legritkább kétéltűnk, az alpesi göte állományát és előfordulási helyeit. Terveink alapján a nemzeti park megkezdte az egykori és potenciális élőhelyek rekonstrukcióját.

Úgy gondoljuk, hogy a gerinces-zoológiai tekintetben az igazgatóság működési területe az országos átlagon felüli feltártságú. Ez a tény kezelési feladatokat jelöl ki, objektumok (pl. műfészkek) folyamatos karbantartását jelent. i. jelentős tudományos, szervező és manuális munkát igényel – magyarul munkát jelent! Ezt a jövőben is fel kell vállalni, s tudomásul kell venni a növekvő igényeket, melyek jelentős teljesítménynövekedéshez kapcsolódnak. Bízunk benne, hogy a Bükk és a hozzá kapcsolódó területek értékes életközösségei, ritka állatai és növényei „túlélnek” a viharos társadalmi változásokat, e változások mozgatói pedig felismerik a természetvédelem jelentőségét és meghozzák az ehhez szükséges döntéseket.

Szitta Tamás
MME Bükki Helyi Csoport

Az Európai Jelentőségű Madárélőhelyek helyzete Magyarországon

A BirdLife International egyik legnagyobb elismerést kiváltó programja az Európai Jelentőségű Madárélőhelyekkel (Important Bird Areas in Europe, rövidítve: EM) foglalkozik. A program célja, hogy meghatározza azokat a területeket, amelyek Európa madárvilágának megőrzése szempontjából a legfontosabbak közé tartoznak, figyelemmel kísérje ezek helyzetét, erőfeszítéseket tegyen megfelelő védelmük biztosítása érdekében. A program keretében Európa-szerte 41 országban több mint 2400 területet határoztak meg nemzetközi jelentőségű madárélőhelyként. A területek kiválasztása egy összetett kritériumrendszer alapján történik, amely figyelembe veszi a terület jelentőségét a vándorló vízimadarak, és a világszerte veszélyeztetett, illetve az Európában kedvezőtlen védelmi helyzetű fajok számára. E területek alapvető – az élőhelyek jellemzését, az ott előforduló fajokat és a veszélyeztető tényezőket tartalmazó – „leltárát” egy vaskos könyv

alakjában tették közzé, azaz megküldték valamennyi illetékes kormányhivatalnak, nemzetközi természetvédelmi vagy gazdasági szervezetnek, és társadalmi szervezeteknek.

Az 1989-ben megjelent könyv Magyarországról 46 terület adatait tartalmazza, amelyet a könyv magyar nyelvű fordításában (Waliczky Z.: *Európai Jelentőségű Madárélőhelyek Magyarországon*) az újabb vizsgálatok alapján további 16 terület leírásával egészítették ki. A BirdLife International ezek közül 13 területet fogadott el. Így mai ismereteink alapján hazánkban összesen 59 területet tekinthetünk nemzetközi jelentőségűnek a madarak szempontjából. Természetesen vannak fehér foltok még az ország térképén (pl. a Zalai nedves rétek, a Szatmár–Bereg), amelyeket megfelelő módszerességgel felvett adatok hiányában nem tudunk még minősíteni, ezért ez a lista bővíthet, de sajnos a kedvezőtlen hatások felerősödése, az élőhelyek elpusztítása miatt szűkülhet is. A mai állapot szerint azonban a legtöbb (minthogy 21) EM uralkodó növényzete a szikes puszta, illetve a nedves rétek, 11 ártéri terület, 11 túlnyomórészt erdős terület a hegy- vagy dombvidéken, 9-en található jelentős halastó, illetve 7 terület sekély tó vagy víztározó.

1991-ben a BirdLife International és az Angol Királyi Madárvédelmi Társaság (RSPB), majd a holland kormány támogatásával az MME egy szerteágazó programot indított a nemzetközi szinten

Augusztusi halászat

Fotó: Péchy Tamás

„Szélkiáltó”

Grafika: Muray Róbert

is legfontosabb madárélőhelyeink védelme érdekében. A program keretében mintegy 100 egyesületi tag, hivatásos vagy amatőr természetvédő gyűjtött információkat az EM-ek madárvilágáról, az élőhelyeket és az ott élő madarakat veszélyeztető tényezőkről. Az elmúlt években végzett felmérések alapján ma már egyre jobban tudjuk értékelni e területek helyzetét, fontosságát, és képesek vagyunk meghatározni azokat a tennivalókat, amelyeket eredményesebb védelmük érdekében foganatosítani kell.

Nézzük hát röviden milyen az EM-ek helyzete Magyarországon! Az 59 közül mindössze 3 olyan terület van (Balaton, Észak-Mezőföld, Jászkarajenői szikes puszták), amely egyáltalán nem áll védelem alatt. A többi terület legalább részben, vagy kedvezőbb esetben egészében védett területet alkot. Ez azonban a ma uralkodó jogi viszonyok között egy fontos, de önmagában még nem elégséges lépés az EM-ek megfelelő szintű védelméhez. Nem véletlen, hogy a helyben dolgozó tagtársaink, akik sokszor éppen a területek hivatásos őrei közül kerülnek ki, maguk is mintegy 29 esetben ítélték úgy, hogy a terület védelmi helyzete nem kielégítő. Legnagyobb veszélynek az élőhelyek leromlását kell tekinteni, hiszen ezt 59 EM közül 52 esetében jelezték. A legfontosabb oka a degradációnak a szárazság. Ez nem csupán a vizes élőhelyek állapotának romlását okozza, hanem a gyepeket éppen úgy mint az erdőket. Nem véletlen, hogy a megfigyelők a következő legsúlyosabb veszélyeztető tényezőnek a vízgazdálkodást jelölték meg, amely a maradék kevés vizet is igszükszárk minél hamarabb elvezetni, és gyakran roncsolja a partmenti élőhelyeket is. A vízgazdálkodással megegyező számban, 39 esetben jelölték meg veszélyeztető tényezőként a mezőgazdaságot. Számos alföldi EM-terület legfontosabb madártani értékét olyan világszerte veszélyeztetett fajok jelentik, mint pl. a

túzok vagy a haris. Így cseppet sem lehet csodálkozni azon, hogy a korai kaszálás, illetve aratás vezető szerepet játszik a veszélyeztető tényezők között. A sziki fészkelőfajok számára kedvezőtlen hír, hogy általában az állatállomány csökkenéséről, a legeltetés elmaradásáról és a legelők elgyomosodásáról érkeznek jelzések. Ez elsősorban a pusztai élőhelyeket érinti, de a Zemplénben és más hegyvidékeken is megfigyelhető a hegyi rétek bebokrosodása, aminek következtében csökken a közelben fészkelő ragadozó madarak (parlagi sas, kígyászölyv stb.) táplálkozóterülete. Ugyanakkor néhány helyen, bár csak kis kiterjedésben, túllegeltetést is lehet tapasztalni. Ez különösen súlyosan jelentkezik a libákkal legeltetett területeken (Bihari puszták) vagy a még meglévő húsmarhanevelőhelyeken (Borsodi Mezőség, Pitvarosi puszták). Főleg ártéri területeken jelentkezik a műtrágyázás kedvezőtlen hatása a holtágak eutrofizációjának meggyorsításával.

Az erdőgazdálkodást mint veszélyeztető tényezőt 30 helyről jelezték. A legkomolyabb problémát a nagy területű tarvágások, a fenyvesítés, a puhafás ligeterdők a hazai nyáras és fűzes állományoknak nemes nyárasokkal és nemesített fűzekkel történő felváltása és az egyre jobban elharapózó falopások jelentik. Főleg hegyvidéki területeken okoznak gondot a fészkelési időben végzett erdőművelési és fahasználati tevékenységek, amelyek 1993-ban is számos esetben hiúsították meg ritka ragadozó madaraink és a fekete gólya fészkelését.

A vadgazdálkodás körében maga a vadászat (pl. védett fajok lelövése, vagy a vízimadár-vadászat által okozott zavarás) mint veszélyeztető tényező elmarad a túltartott nagyvadállomány által okozott károkozashoz képest, az esetek számát és területi kiterjedését tekintve is. A túltartott nagyvadállomány ugyanis veszélyezteteti az erdők felújítását, elhúzza a felújítási időket, a gazdálkodókat a természetes helyett a mesterséges felújítási módok alkalmazására kényszeríti. Ez utóbbi pedig a faállomány nagyobb homogenitásához és az aljnövényzet komolyabb károsításához vezet.

Csaknem minden halastórol problémaként jelezték a tavak túl kései feltöltését, túl korai, nyári leeresztését, illetve a nádégetést. Kirívóan súlyos volt az elmúlt évben a Csaj-tavon tapasztalt eset, amikor közvetlenül a fészkelési időszakot megelőzően égették fel a gémtelep

helyét.

A társadalom elszegényedésével egyre fokozódó problémaként jelentkeznek a zavarás növekedése. Az orvhorgászat és -vadászat, a falopás, a kamillaszedés, a gombaszedés mind növelik a területen csellengő emberek számát, ami veszélyezteti a fészkelések sikerét. A vizek mellett ehhez még hozzájárul az engedéllyel rendelkező horgászok tömege, valamint a hegyvidéki területeken az egyre nagyobb a kirándulóforgalom is.

Összefoglalva, az elmúlt években ugyan az EM-ek jogi védelmében jelentős előrehaladást sikerült elérni, azonban a kedvezőtlen klimatikus hatások, a megfelelő törvények hiánya és a társadalmi változások természetvédelmi szempontból kedvezőtlen „mellékhatásai” miatt a legfontosabb madárélőhelyek állapota többnyire romlik. Csupán hat terület esetében lehet javulásról beszámolni.

Az MME védelmi stratégiájában azon a kérdéseknek adott elsőbbséget, amelyek lehetőleg minél több EM esetében javítják azok védelmi helyzetét, így a füves puszták védelmének, ehhez kapcsolódó mezőgazdasági térségekben a Környezetileg Érzékeny Területek rendszeréhez illeszkedő Tűzokkíméleti Területek kialakításának, az ártéri és a hegyvidéki erdők védelmének és a halastavi madárvilág megóvásának. Az ezekre vonatkozó természetvédelmi politikák kidolgozása azonban az élőhelyek elterjedésének alapos ismeretét, működésük, gazdasági szabályozók megértését feltételezi. Így ezek megoldásában az MME csak a tagjai között található szakértők segítségével, az érintett szakmai és politikai szervezetekkel széles körben együttműködve a természetet szerető, azért aggódó nagyközönség támogatásával képes eredményeket elérni.

Nagy Szabolcs

Vörös erdeihangyák

A cickányok, cinegék, bábrablók és hangyák élettér, életmód és állattrendszertani hely tekintetében igen különbözőek. Egy dolog azonban valamennyiükben közös: főleg rovarokkal táplálkoznak, így élőhelyük fontos predátorai. A cickányok, cinegék, bábrablók szerepe közismert, a vörös erdeihangyákról ellenben kevés szójt a magyar erdő- és természetvédelem. Szenteljünk nekik néhány sort az alábbiakban.

A vörös erdeihangyák csoportjának 9 eurázsiai faja közül hat él faunaterületünkön. Fenyőtűkből, apró ágacskákból épített bolyaik általánosan ismertek. Előfordulásuk – a gyeptársulásokban is megtalálható réti hangya kivételével – inkább erdőterületekhez kötött. Legnagyobb számban tülevelű és fenyő-lomb elegyes állományainkban élnek. Két fajuk, a nagy vörös erdeihangya és a már említett réti hangya általánosan elterjedt, a többiek elsősorban hegyvidéki előfordulásúak. Azért csak „elsősorban”, mert ahogy például a szintén hegyvidékiek ismert búbos és fenyves cinege a fenyő-állományok térhódításával alföldi monokultúrákban is megjelent, úgy a kis vörös erdeihangya és a tuskóhangya számos sík vidéki adata is ismertté vált. A rovarcsoport fajai közül ma már csak két, igen ritka képviselőjüket mondhatjuk valóban hegyvidékieknek (magyar nevük nincs). Kis számú populációik a Nyugat-Dunántúlon és a középhegységekben élnek.

A vörös erdeihangyák csoportjának fajai közül egy sem szerepel hazánk védett hártvászárnnyú között. Mi indokolja mégis, hogy nagyobb jelentőséget tulajdonítsunk nekik más, szintén nem védett hártvászárnnyúaknál?

Való igaz, hogy régen egy-egy területen a jelenleginél több erdeihangyabolyt ismertek, annak ellenére, hogy állatkertek, madárkereskedők megbízásából bábjukat, a „hangyatojást” rendszeresen gyűjtötték. Védelmük aktuális voltát mégsem populációik csökkenő száma adná, hanem elsősorban rovarrabló tevékenységük és erdőhigiéniai szerepük révén lennének méltók jóval több figyelemre. Ennek alátámasztásául néhány adat: erdeifenyő-bagolyféle (tömegszaporodásra hajlamos, főként erdeifenyőn előforduló lepkefaj. Hernyói fenyőtűkkel táplálkoznak.) gradiációja alkalmával végzett vizsgálatok egy vöröserdeihangya-boly 4660 példány/nap nagyságú hernyópusztítását állapították meg. Más alkalommal fésűs fenyődarázs (főként idősebb erdei- és feketefenyvesekben előforduló hártvászárnnyú, évi két nemzedékkel. Az álhernyók a tűket, súlyosabb esetben a kérget és a tobozokat is rágják.) tömeges elszaporodásakor 344 imágó/óra átlagos fogást mértek. Kb. 1 hét elteltével egyik esetben sem találtak gradáló rovar a boly hatáskör-

zetében. Hasonló eredménnyel végződtek más lombfogyasztókkal végzett megfigyelések is. További adatok milliós nagyságú éves rovarfogyasztásról adnak számot, melyben az összes rovarrend képviselve van. Közismert fogalom a „hangyabozót” vagy „zöld sziget” elnevezés – a nagy tarrágások alkalmával egy-egy erdeihangyaboly közelében épen maradt állományrészeket értjük ezalatt. Létüket nyilvánvalóan az erdeihangyák pusztításának köszönhetik, hiszen területük a boly hatáskörzetével egyező.

Németország, Ausztria és Svájc tartományaiban kimondottan a vörös erdeihangyák védelmére működik egy társadalmi szervezet, a Deutsche Ameisenschutzware e. V., mely az ott előforduló fajok faunisztikai, erdőhigiéniai vizsgálata mellett azok védelmét és mesterséges megtelepítését tekinti fő céljának. A hazai természetvédelem keveset tud a vörös erdeihangyákról, e rovarcsoport valahogy perifériára szorult. A hiányt pótlandó, készülöben van egy, hazai fajait, az erdei ökoszisztémákban elfoglalt helyüket és erdőhigiéniai szerepüket bemutató kis kiadvány. Célja nemcsak az, hogy információkat nyújtson, hanem az által, hogy az eddigiek mellé egy újabb állatcsoportot is reflektorfénybe helyez, a természet egészének megismerésére sarkalljon, ösztönözzön.

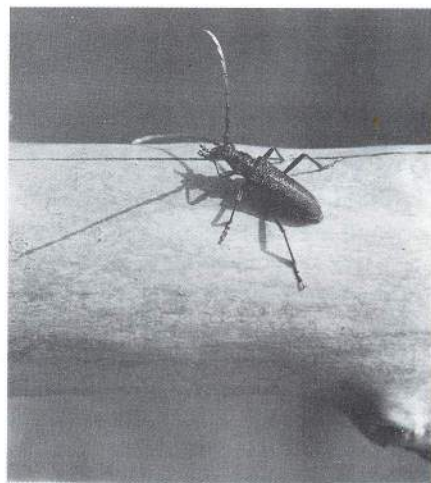
Fenyősiné Hartner Anna

Tölggyeseink bogarairól

Hegy és dombvidéki tölggyeseinkben június közepétől július közepéig rajzik a legtöbb védett, vörös könyves vagy „csak úgy egyszerűen ritka” bogár. A farakásokon, száraz ágakon kisebb-nagyobb cincérek és díszbogarak üldögélnek, vagy ha nagy a meleg, villámgyorsan röpködnek. Félúton a lombkorona és a talaj között a fatörzseken pillanthatjuk meg az egyik legszebb hazai bogarat, az aranyos bábrablót (*Calosoma sycophanta*), mely az idei gypjaslepke-invázió idején örvendatosan elszaporodott. Fent a magasban dongva köröz a pompás virágbogár (*Cetonischema aeruginosa*). Ha lejjebb ereszkedik, megfigyelhetjük a virágbogarakra jellemző repülési módot: a bogár röptében nem emeli fel a szárnyfedőit, hanem a csukott szárnyfe-

dők alól oldalt nyújtja ki hártvászárnnyait. Ahol az öreg tölgyfákon valamilyen sérülés vagy gombafertőzés nyomán édes, erjedő lé szivárog, javában verekednek a hím szarvasbogarak (*Lucanus cervus*), a Kárpát-medence (és egyben Európa) legnagyobb bogarai. Nőstényeik megjelenésükben szerényebbek, és nem is mozognak annyit, ám jóval tovább élnek, mint az impozáns külsejű, de 1–2 hét után elhulló hímek. (Néhány öreg nősténnyel még augusztus legvégén is találkozhatunk.) Késő délután a szarvasbogarak szárnyra kelnek, hogy párt és új táplálkozóhelyet keressenek. Ekkor találkozhatunk – bár a szarvasbogárnál sokkal ritkábban – tölggyeseink másik óriásával, a nagy hőscincérral (*Cerambyx celdo*). Itt is a hímek az aktívabbak. A szürkületben berregve repülő hím hőscincér összzetevészthetetlen látvány. Csápjait – melyek akár 10 cm hosszúak is lehetnek – ívelten maga előtt tartja, lábait szétterpeszti, hogyha fát ér, azonnal megkapaszkodhasson. Ahogy leszáll az est, zörgés támad az avarban: vadászni indulnak a nagy futrinkák (*Carabus*-fajok), melyeknek valamennyi hazai faja védett. Mikor már teljes a sötétség, a tuskók és az öreg fák töve körül szaladgálnak és röpdösnek a hegedülő csercincérek (*Prionus coriarius*). Ha igazán szerencsések vagyunk, még az orrszarvú bogár (*Oryctes nasicornis*) is előkerülhet a hatalmas, gyökerükig korhadt tönkök környékén.

Ma még ez a kép tárulhat elénk a Dunazug-hegység, a Cserhát, a Börzsöny vagy a Gödöllői-dombság tölggyeseiben, legalábbis azok egyes állományaiban. Mi az, ami elengedhetetlenül

Kis hőscincér

Fotó: Matyikó Tibor

Galacsinhajtó

Fotó: Szaák Tamás

szükséges ahhoz, hogy e bogárközösség fennmaradjon? Mindenekelőtt az öreg fák jelenléte kulcsfontosságú. Nagy hőscincért pl csak ott érdemes keresnünk, ahol 100 év körüli tölgyfák is állnak az erdőben. Lárváit ugyanis az öreg fák elhalt részeiben, vagy a már teljesen elpusztult, de még lábán álló törzsekben fejlődnek. Sorsuk megpecsételődik, ha az erdőt tarvágással letermelik, hiszen az újonnan felnövő erdő hosszú évtizedekig „fiatal” marad. Ha kiszálalják a kiszáradt fákat, ismét csak megfosztják életterüktől a xilofág (=fában élő) bogarakat. Az oda nem illő, idegen fák betelepítése is több kárral jár, mint gondolnánk. Kimutatták például, hogy a tölgyesben álló akácfa kibocsátott vegyületei 15 m sugarú körzetben megakadályozzák a szarvasbogarak fejlődését! Sajnos gyakori jelenség erdeinkben, hogy kiirtják a cserjeszintet. Ezáltal tovább csökken az élőhelyek változatossága, mely alapvető az erdőben élő állatok, így a bogárfauna sokszínűsége szempontjából is.

Dr. Merkl Ottó

Lombhullás

Gyümölcsérelő csendes őszykőn az erdők, mezők színpompáját szemlélve ritkán jut eszünkbe, hogy miért és hogyan játszódik le a természet ruhájának őszi átváltozása, milyen okok és folyamatok húzódnak meg a levelek színváltásának elmúlásának hátterében. Pedig a pergő levelek halk suhogása fontos biológiai folyamatok tanúja, mely titkok

megfejtésén nemzedékek sora fáradozott.

A lombhullás általános és természetes jelenség. Az elöregedő levelek újakra cserélődése a trópusi esőerdők örök nyarában is lezajlik, ugyanúgy, mint a hideg égöv örökzöld fenyőerdeiben, csak hogy itt a cserét észre sem vesszük, mert folyamatosan, apránként történik, de ha a süppedő, puha fenyőtűszőnyegre téved tekintetünk, rögtön világossá válik, hogy a túlevelű örökzöldek is vetkeznek, még ha nem is olyan szemérmetlenül mint lombhullató fáink. Az öregedésen kívül van egy másik kényszer is, ez a kedvezőtlen időszakok átvészelésének kényszerítő ereje. Ilyenek a szárazság és a hideg. A hideg egyben szárazságot is jelent, mert a növények a fagyott földből túl kevés vizet és táplálékot tudnak magukhoz venni, ugyanis az éltető víz csak folyékony halmazállapotban hozzáférhető a felszívás munkáját végző gyökerek számára.

Hogyan élnek túl a növények mindezeket? Némelyik növény elhal, csak magjai vészelik át a zord időszakot, némelyek a földre húzódnak, mások alkalmazkodtak a hideghez (pl. fenyők), megint mások (így például a lombhullató fák) fagyérzékeny és párologtató lombjukat hullatják le, csak a fagy ellen kéreggel védett törzsüket, ágait téve ki a kemény hidegnek. Ezért hullik le a lomb ősszel. Így készülnek a lombhullató fák a télre, a téli hideg és szárazság ellen védekeznek átmeneti nyugalommal.

Milyen folyamatok zajlanak le a levélben? Bár a levelek zöldek, mégis többféle színanyag különíthető el belőlük: a többi szint lefedő zöld klorofill, a sárga karotinoidok és a vörös xantofillok, melyek a földre érkező napfényt felfogva lehetővé teszik, hogy a fény energiája egyszerű vegyületekben tárolt energiává alakuljon át. Amikor beköszönt az ősz, rövidülnek a nappalok és egyre hidegebbek az éjszakák, a dércsipete levelekben különös folyamatok kezdődnek. A hideg és a csökkenő megvilágítás olyan hormonális változásokat indít meg, melyek hatására lebomlik a zöld klorofill, és előtűnik az eddig megbúvó sárga karotin és vörös xantofill, arányuktól függően sárga, narancs vagy vörös pompába öltöztetve a lombokat. A levél lassan készül a halálra, fénymegkötő képessége (fotoszintetikus aktivitása)

csökken, a lassú bomlási folyamatok szállíthatóvá teszik fontosabb anyagait, melyek fokozatosan visszaszívódnak a növény testébe. Egy részük raktárakba kerül; növénye válogatja, hogy mi ez, némelyiknél a gyökér, másnál a szár háncsrésze, megint másnál erre a célra kialakult, úgynevezett raktározószövet a tároló szerv.

Mikor már egyre kevesebb a menteni való tápanyag, a szárhoz közel, a levélalap leválási régiójában működésbe lépnek azok az enzimek, melyek a növényi sejteket összetartó cementanyagot, a pektint bontják el. Így egy sávbán a sejteket összetartó erő egyre gyengül, a végén már apró szellőkések is lesodorhatják az ágak haldokló leveleit. A csupasz csonkokon védőréteg képződik, mely megvédi a keletkezett sebet a kórokozótól, a hidegtől és a párologástól.

Levelek milliárdjai fejezik be így életüket, ám belőlük vastag avarréteg képződik, mely számos puhatestű állat, rovar és pók, apró rákocskák, egysejtű élőlény, gomba és baktérium bölcsője, egy titkokkal teli világ, ahol a maradék tápanyagok elbomlanak és a talajba mosódnak, ahonnan majd a növények felvehetik őket beépítve a friss tavaszi levelekbe. Így fordul egyet évről évre az évszakok ritmusa, az elhalás és megújulás nagy körforgása.

Litkey Zsolt

Tölgy sziklakopáron

Fotó: Matyikó Tibor

Ragadozómadár-vonulás Törökországban

Az európai madarászok igen kedvelt úticélja Törökország. Ősszel és tavaszal a legkülönbözőbb nációk madármegfigyelői lesik az eget Isztambul ázsiai oldalán, a Büyükcamlıca. Az itt elvonuló ragadozó madarak, gólyák száza és ezrei olyan élményt nyújtanak, amihez hasonlót csak ennél hosszabb utazással lehet látni (pl. Eilatban). A késő őszi és a téli hónapokban pedig az ország belső részében fekvő sós tavak csalogatják a vízimadarak kedvelőit.

Az őszi isztambuli madárvonulást és a tavak szárnyasait magyar ornitológusok is figyelik évek óta. 1992-ben és 1993-ban négyen olyan hely felkeresésére vállalkoztunk, ahova – tudomásunk szerint – hazai madarász még nem jutott el. Ez a hely Északkelet-Törökország, a Fekete-tenger és a Kis-Kaukázus találkozásánál. Évszázadok óta itt vonulnak a Kelet-európai Síkságon fészkelő ragadozó madarak Afrika felé. A Budapeستől 3300 km-re lévő Coruh-völgyben (Coruh-Nehri) sokkal több ragadozó madár vonul, mint Isztambulban. Ezt az állományt eddig lényegesen kevesebben tanulmányozták, mint az isztambulit, mert az utazási körülmények, a nagy távolság, a bizonytalan politikai és katonai helyzet sokakat visszariaszt az ottani kirándulástól. (Ottjártunkkor egyszer sem találkoztunk madarással ebben a térségben.) 1992-ben 5, 1993-ban 7 napot töltöttünk el itt.

Románián, Bulgárián keresztül kb. másfél nap alatt lehet eljutni Isztambulba (a román és a bolgár határorok „közreműködése” jelentős késést eredményezhet). Isztambul után Ankara felé haladva több lehetőség van a Fekete-tenger partjának elérésére. Ha Amasra irányába fordulunk, a tenger partján csak nagyon lassan haladhatunk, mert a hegyre fel és a völgybe le kanyargós serpentineken keresztül vezet az út majdnem Sinopig. Ez a távolság mintegy 250 km, és nekünk a személygépkocsinkkal 2 napunkba került. A szép panoráma, a sziklás tengerpart látványa némileg kárpótolt bennünket a késésért. Samsun után viszonylag jó úton haladhatunk egészen Hopáig, ami majdnem végig közvetlenül a ten-

Darázsölyv-portré

Fotó: Péchy Tamás

gerparton visz. (Samsunig a másik út gyorsabb, de kevesebb látnivalót rejtget.) Mind a két évben megszálltunk Ünyében (Ünje), egy kempingben. Itt találkoztunk először a madárfogás itteni változatával. A helybeliek kiselejtezt halászhálóval fogják meg a tengeren átrepülő fürjeket és más madarakat. Az „idénymunkások” elbeszélése szerint 5–7 éve még reggelente egyetlen 30–35 méteres hálóval akár 8–10 fürjet is lehetett fogni. Ott-tartózkodásunk alatt 8 hálóval is csak 6 fürjet tudtak fogni, ez a mindennapi átlag. (Fogásra csak a reggeli órák alkalmasak, a durva hálókat ugyanis jól látják a madarak a nappali világosságban.) Az Ünyétől Hopáig tartó partszakaszon – ez kb. 400 km – szinte minden lakott helyen láttunk ilyen hálókat.

Ez évben egy kis kitérőt tettünk, hogy felkereshessük a Vadisi Nemzeti Parkot (Vadisi Milli Park). Ennek fő nevezetessége a IV. században épült monostor. A ma is csak nehezen megközelíthető helyen lévő épület meglepően jó állapotban vészelt át a közel ezer éves iszlám időszakot, bár a freskók egy ré-

sztét alaposan megrongálták. Most folyik a több száz méter hosszú, sziklával védett épület felújítása. A monostoron kívül a csodálatos természeti környezet is megérdemel legalább egy egynapos kitérőt. A környező hegyek csúcsai 2500–2800 m magasra emelkednek. Meglepetésünkre a fenyőhatár feletti kopár részeken több házban is laknak.

Innen már csak félnapi út Artvin és Borcka. A két város közötti völgyszakasz volt úticélunk. Irodalmi leírások szerint itt vonulnak délnek a ragadozó madarak. Megfigyeléseinkről (a fajokról és létszámukról) beszéljen a mellékelt táblázat. (Megjegyzés: A két év adatai között mutatkozó lényeges számszerű eltérés főként a rossz időjárás és az idő rövidségének következménye. A pusztai- és az egerészölyvet pontosan nem tudtuk megszámolni a látási viszonyok miatt. Ezért őket csak mint „ölyv” tüntettem fel. Az elvonult ölyvek kb. 20–25%-a volt pusztai ölyv. A „békászósas” is gyűjtőnév, a kis és a nagy békászósas létszámát egyaránt tartalmazza. A két faj precíz különválasztását nem tudtuk elvégezni.)

Faj	92.09.22–27.	93.09.18–25.
Darázsölyv		2
Barna kánya	412	465
Kis héja		98
Karvaly	2	3
Ölyv	59	71133
Héja		8
Törpesas		8
Héjasas		1
Pusztai sas		6
Békászósas	3309	138
Parlagi sas		3
Szírti sas		6
Kígyászölyv	1210	9
Dögkeselyű		6
Sasakeselyű		1
Kerecsensólyom	12	53
Vándorsólyom		7
Vörös vércse	1	5
Fekete gólya	2	21
Összesen	5007	71968

Sajnos az észleléseket az időjárás erősen korlátozta mind a két évben. Alig volt olyan nap, amikor ne esett volna az eső. Tapasztalataink szerint a reggeli esőt követően csak igen gyér madármozgásra lehet számítani. Így volt ez 1993-ban is, amikor 4 esős nap után az ötödik reggelen „csak” felhős és párás volt a levegő. Ezen a napon több mint 48 ezer ragadozó madarat számoltunk meg. (Napközben azonban ekkor is esett.) Volt olyan óra, hogy közel 13 ezer madarat láttunk. Ennyit természetesen nem lehet pontosan megszámlálni, csak becsülni. Jellemző a hatalmas létszáma, hogy hárman számoltuk a felettünk, alattunk és mellettünk elhúzó madarakat, míg egyikünk feladata csak az volt, hogy írja a bediktált példányszámot. Sajnos ilyen élményben csak egy nap volt részünk. A rossz látási viszonyok és a nagy távolság miatt sok madarat észre sem vettünk, illetve a fajok meghatározása sem sikerült mindig. Az egész nap szemerkélő esőtől a madarak tollazata átnevededett, repülésük lomhább lett. Láttunk olyan pusztai ölyvet, amelyik a betonútra szállt le megpihenni, s kocsink közeledtére csak nagy nehezen tudott felrepülni egy közeli fa ágára.

Szerencsére ott-tartózkodásunk alatt egyszer sem tapasztaltuk, hogy lőtték volna a vonuló ragadozó madarakat. Ugyanakkor egy helybeli méhész a megjelent gyurgyalagokat puskával fogadta. Megkapó élményt jelentett számunkra több napon át két – valószínűleg helybeli

– dögkeselyű megjelenése, melyek sokszor alig néhány tíz méter távolságra repültek el tőlünk. Megfigyelhetjük, amint az alattunk kanyargó folyó kavicszátóján egy halat „zsákmányoltak” egy ezüstsírálytól.

Amikor nem takarta felhő a hegyeket (közülük sok 2–3 ezer méter fölé emelkedik), csodálatos kilátás tárult a szemünk elé. 1992-ben a magasabb csúcsokat már hó borította. A völgyekben kis falvak és szétszórta magányos házak húzódtak meg. A látszólag szegényes körülmények ellenére sok magánautó járja a hegyi földutakat. A legkisebb faluban is van villany és telefon, a boltokban dobozos sör és Coca-Cola is kapható, néhány ház tetején pedig parabolaantenna mered az égre. A helybeliek nagyon szívélyesen fogadtak bennünket (pedig tudták, hogy semmilyen anyagi hasznuk nem származik belőle, ellentétben az isztambuli „kedves” törökökkel). Ennek egyik jele a teázóba való invitálás volt. Itt az ő szájuk íze szerint főzött méregerős teával (cay) vendégeltek meg bennünket. A nyelvi nehézségek nem okoztak gondot. Meglepő volt, hogy Attiláról, a hunokról szinte mindenki hallott már, és sokan testvérnek tekintik a magyarokat (hogy erre miért nem jöttek rá 500 évvel korábban?).

1992-ben utunkat Erzurum felé folytattuk. Ez a kb. 220–250 km-es szakasz egy meredek sziklák között kanyargó, csodálatosan szép út. Itt is sok helyen talákoztunk a nagy magasságban délnek tartó madarakkal. 1993-ban az ismert kurd események miatt ezt az utat nem vállaltuk. Mind a két évben felkerestünk néhányat a sós tavak közül is, de ez már egy másik történet.

Akik az írás nyomán kedvet kapnának egy Borckai kiránduláshoz, mindenképpen számoljanak azzal, hogy a szabadban sátorozni veszélyes, a szállodák zsúfoltak a grúz csencselőktől, magán-szállás pedig nincs.

Dénes Péter

Lunda Túra

Madármegfigyelő körutazás Izlandon!

1995. májusában – megfelelő számú jelentkező esetén – 12 napos utazást szervezünk Izlandra. A részvételi díj kb. 98000.– Ft + repülőjegy (kb. 60000.– Ft). Az összeg teljes ellátást foglal magába (terepjáró, autóbusz, reggeli, ebéd,

vacsora, sátor, matrac, hálózsák, idegenvezetés). Előzetes jelentkezés levélben: Aves Film, 2000 Szentendre, Pf. 85.

Szommer Tamás

Bonni Egyezmény a vándorló fajokért

1972-t írtak, amikor az Emberi Környezet ENSZ-konferenciáján javaslat született egy országok közötti együttműködésre a vándorló fajok védelme érdekében. A vándorlás univerzális jelenség, az állatok egyik helyről másikra való költözése a legtöbb esetben ciklikusan és előre megjósolható módon történik. Számos vízi és szárazföldi állatfaj vándorol (például az antilopok, delfinek, tengeri teknősök, denevérek és természetesen nagyon sok madár). És hogy miért? Azért, hogy biológiai igényeiket kielégíthessék. Például, hogy megfelelő helyet találjanak a szaporodásra, a fiatalok felnevelésére vagy egyszerűen a táplálkozásuk biztosítására. A feltételek nagyon sokszor csak bizonyos időszakokban teljesülnek (gondoljunk például a mérsékelt éghajlati zóna nyári vegetációjára vagy a trópusok esős évszakaira), a biológiai erőforrások nem állnak egész évben rendelkezésre. A fajok ennek megfelelően veszik igénybe az adott területet, amelyet átmenetileg nagyon kedvezően ki tudnak használni. Természetesen nemcsak előnyei, hanem hátrányai is vannak a vándorlásnak. A fajok ugyanis ökológiailag nagymértékben függnek egyrészt attól a helytől, ahova érkeznek, másrészt az útjaik során talált területektől. Szinte bárhova is mennek, egyre jobban érzik az emberiség okozta közvetlen és közvetett káros hatásokat. Sok élőhely megváltozott, egyre több pusztul és szűnik meg.

A vándorló fajok esetében egyáltalán nem elegendő a helyi védelem, hanem legalább regionális szintű, nemzetközi együttműködésre van szükség. Az érintett országoknak közös, összehangolt intézkedéseket is kell tenni, hogy csillapítsák vagy kiküszöböljék a felmerülő káros tényezőket (pl. vadászat, emberi zavarás), illetve, hogy megőrizzék vagy helyreállítsák a jelentősebb élőhelyeket. A háttérben természetesen komoly, tudományos kutatómunkának kell zajlani, amely megalapozza és segíti a védelmi munkákat. Például szükséges a veszélyeztetett fajok azonosítása, vizsgálata és folyamatos ellenőrzése, aminek ki kell

terjedni az élőhelyeik pontos meghatározására, viselkedésük és szokásaik megfigyelésére is. Hasonlóan fontos feladat az információáramlás biztosítása, ami minél többirányú és sokoldalúbb, annál hatékonyabb a természetvédelem számára. Ügyelni kell, hogy ez ne csak a szakemberek között történjék, hanem az ismeretterjesztés a lakosság minél nagyobb hányadát érintse.

A fentieket felismerve született meg 1979-ben a Bonni Egyezmény. Fontos része az egyezménynek a két függelék. Az I. Függelék tartalmazza a veszélyeztetett állatfajokat, amelyek esetében szigorú védelmi intézkedéseket kell tenni, valamint be kell tiltani ezen fajok bármilyen zsákmányolását (vadászat, halászat stb.). Idetartozik például a vékonycsőrű póling (*Numenius tenuirostris*) és a tűzok (*Otis tarda*) közép-európai populációja. A II. Függelék azokat a fajokat sorolja fel, amelyeknek kedvezőtlen a védelmi helyzete és amelyek számára előnyös lehet a nemzetközi együttműködés. A tagállamoknak nemzetközi megállapodások kötésére kell törekedniük. Ebbe a kategóriába tartoznak pl. az európai denevérek.

Nehezen indult be az egyezmény gépezete. Négy év telt el a hatálybalépéséig, és újabb éveket kellett várni az első megállapodások megkötésére. Nem volt igazi reklámja, és sokszor hiányzott az anyagi segítség. (Emiatt szakadt meg például az 1980-as évek második felében a fehér gólya védelmi programja.). Mostanra viszont már 3 megállapodás lépett életbe: 1991-ben a wadden-tengeri fókák, 1994-ben a balti- és északi-tengeri

kis cetek, valamint az európai denevérek védelmére. Született még egy negyedik, kevésbé formális megállapodás, ún. egyetértési memorandum a szibériai daru (*Grus leucogeranus*) védelmére. Ez a faj a kihalás szélén áll, miután az utóbbi években drámaian visszaesett a számuk. (Egyes kutatók jelenleg 20 példányra becsülik a populációt!)

Az egyezményvel kapcsolatos legújabb eredmények az 1994. június 7–11. között tartott IV. Konferencián születtek. A következőkben a hazánk szempontjából fontosabbakat emelném ki:

- *A tűzok (Otis tarda) közép-európai populációját magyar javaslatra átsorolták az I. Függelékbe, amit az utóbbi évtizedekben jelentősen visszaesett állomány indokolt.*

- *Ugyancsak a tűzokkal kapcsolatban a felek támogatták kezdeményezésünket, hogy hazánk 1995 végére készítsen elő a faj védelmi programját.*

- *A vékonycsőrű póling (Numenius tenuirostris) helyzetének javítása végett az egyezmény titkárságának kezdeményezésére a BirdLife International és az EK tudományos szakértői egy speciális védelmi programot (egyetértési memorandumot) dolgoztak ki. Ezt a fajta megállapodást olyan fajok esetében dolgozzák ki és kötik meg, amelyek a pillanatnyi helyzetüket figyelembe véve speciális intézkedéseket igényelnek. Nincs jogilag kötelező érvényű közös akció, hanem minden érintett ország egyedi, testre szabott feladatot kap. Hazánknak először is biztosítani kell a kulcsfontosságú élőhe-*

lyek (Hortobágy, Kardoskút) állapotának megőrzését, másodsor lehetőség szerint bővíteni kell a védett vizes területek hálózatát, harmadszor továbbra is ellenőrizni kell a gázlomadarak vadászatát, végül negyedszer figyelemmel kell kísérni vízimadaraink előfordulásait (különösen a halastavak környezetében), hogy újabb fontos pihenőhelyeket lehessen meghatározni. A vékonycsőrű póling a nyugati palearktikum egyik rendkívül ritka madara. Ráadásul még nagyon sok a hiányosság a faj életének ismeretében annak ellenére, hogy több kutatási programot is végeztek. A legnagyobb bizonytalanság a költőzhelyeikkel kapcsolatban merül fel. Kétféle területet feltételeznek a kutatók: az erdőssztyepp zónát, illetve a tajga déli szegélyének lápos vidékeit. A faj létszámát maximálisan 300-ra becsülik. A csökkenő tendenciákért döntően a vadászatot teszik felelőssé. A jelenleg is folyó, 1994 végére elkészülő 3 éves megmentési program fontosabb eredményei, hogy új vándorlási útvonalakat határoztak meg Ukrajnán, a Balkán-félszigeten keresztül Észak-Afrikába, valamint, hogy élőhelyvédelmi projekteket indítottak be Görögországban és Olaszországban.

- *Spanyolország javaslatára a kékcsőrű récét (Oxyura leucocephala) az I. Függelékbe sorolták, veszélyeztetett fajnak minősítették. Az amúgy sem nagy létszámú faj populációi nagymértékben szétszóródtak, megtalálhatók Dél-Európában, Észak-Afrikában, a Földközi-tenger keleti partvidékén vagy Közép-Ázsiában. E faj helyzete és jövője szempontjából ez az elaprózódott, elszigetelt előfordulás sem éppen kedvező, de veszélyeztetettségük alapvető, meghatározó okaiként az élőhelyek pusztulása, megszűnése, valamint más, nem őshonos fajok kompetíciója említhető. Figyelmet érdemel ezenkívül a nagyfokú hibridizáció is.*

- *A haris (Crex crex) védelmére egy hazai programot dolgoztak ki Nagy-Britanniában. A dolog lényege, hogy kárpótlásban részesítik azon földtulajdonosokat, gazdálkodókat, akik megfelelő vetésszerkezettel, valamint a betakarítás késleltetésével biztosítják a faj szaporodását.*

- *Sikeres eredményekről számolt be több ország képviselője a rétisas (Haliaeetus albicilla) védelmével kapcsolatosan. Több helyen növekszik a populáció, és egyre több a sikeres költés. Például*

Fotó: Péchy Tamás

Norvégiában a régebbi adatokkal szemben (1984: 800 pár, 1987: 1000 pár) jelentősen emelkedett a költő párok és ez által az egyedek száma (1993: 1200–1400 pár!).

● Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenem egy előkészítés alatt álló megállapodást, amelyet az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelme érdekében dolgoztak ki. Az érintett országok első hivatalos találkozására közvetlenül a konferencia után került sor.

Összefoglalva elmondható, hogy az első, nehézkesen megtett lépéseket követően felgyorsult a Bonni Egyezmény munkája. Ezt igazolják többek között a megkötött megállapodások, 5 földrész 43 államának a jelenléte, és a már elért apró kis sikerek is. Jól tudom, egy ilyen egyezmény önmagában semmit nem ér, viszont látni kell azt is, hogy egyrészt olyan törvényes háttérrel biztosít, amely a természetvédelem hatósági intézkedéseit segíti, másrészt pedig adatszolgáltatásaival, ismeretterjesztéseivel nagyon sok kutató szakember munkáját támogatja. A hivatásos természetvédők, szakemberek mellett természetesen nem szabad megfeledkezni a lakosságról sem. Csakis az ő lelkes segítségükkel érhetjük el végső célunkat: Együtt élni a Természettel!

Fülek Csaba

ÁSZ-ellenőrzés

Az előző számban hírt adtunk arról, hogy az Állami Számvevőszék ellenőrzést végzett egyesületünknel. Most az ÁSZ elnökének július 15-én kelt zárójelentésének főbb megállapításait ismertetem a kedves olvasókkal.

A jelentés egyértelműen rögzíti, hogy „az egyesület a költségvetési (az Országgyűléstől kapott) támogatást az Alapszabályban meghatározott célokra fordította” és arról tételesen elszámolt.

Ugyanakkor a teljes körű pénzügyi ellenőrzés azt is megállapította, hogy a számviteli, könyvelési, bizonylati előírásokat több esetben megsértettük, illetve szabálytalanságokat követtünk el. Ezek közül a legfontosabbak:

– Az egyesület nem alkalmazott megfelelő képesítéssel rendelkező pénzügyi vezetőt.

– A helyi csoportjaink pénzgazdálkodása és elszámoltatása nem az előírások megfelelően történt. (A jelentés

szerint valamennyi HCS tételes és részletes könyvelését a Titkárságon kell végezni, hogy az szerepeljen az év végi mérlegbeszámolóinkban.)

– A szükséges leltározást és vagyonerleget nem készítettük el.

– Az általánosforgalmiadó-befizetési kötelezettségünknek nem minden esetben tettünk eleget. (E kérdés tisztázása érdekében még az ellenőrzés során állásfoglalást kértem az APEH-től.)

– Számos alaki, formai és bizonylati hiányosságot tártak fel (pl. kiküldetések, előlegek elszámolása, szerződések igazolása stb.).

A jelentés előírja számunkra, hogy a szabálytalanságok és hiányosságok felszámolása érdekében milyen intézkedések szükségesek. Ezek: számviteli politika kialakítása, pénzkezelési szabályzat készítése, és belső ellenőrzési szabályzat készítése.

Az ÁSZ előírásainak megfelelően még az ellenőrzés során írásbeli magyarázatot és észrevételeket tettem, amelyekben kifejtettem, hogy szakmai alapon szerveződött egyesületünknek nem lehetett kellő felkészültsége a fent említett belső szabályzatok elkészítésére, és ami még ennél súlyosabb; anyagi fedezet hiányában az ideálisnak mondható feltételeket sem tudtuk megteremteni.

Az ellenőrzés eredménye alapján egyértelművé vált, hogy napjainkban elkerülhetetlen az előírásoknak minden tekintetben megfelelő pénzügyi és számviteli működés biztosítása, a szükséges szabályzatok megalkotása, még akkor is, ha világosan látható, hogy ezek elkészítése és elfogadtatása a szakmai és szervezeti tevékenységünk rovására történhet meg. Mindezek pénzügyi háttérének megteremtése – miután a közérdekű egyesületeket segítő törvények még nem láttak napvilágot – komoly nehézségek elé állítja az MME vezetőségét.

Kállay György

Megalakult az Altamira Egyesület

Ez év tavaszán alakult meg az Altamira Egyesület. (Altamira Spanyolországban található barlang, ahol az ősember számos állatrajza látható, tehát a név az állatfestészet gyökereire utal.) A tagok olyan hivatásos képző- és iparművészek, akik elkötelezettek a természet iránt.

Az ötlet Pál János grafikusművész fejében fogant meg, de az ügy mellé állt

munkahelyi főnöke, dr. Vásárhelyi Tamás, a Természettudományi Múzeum főigazgató-helyettese is. A 14 fős alakuló ülésen egyhangúlag választották elnökké Csergezán Pál festőművészt, életművét és nemzetközi rangját ismerve el ezzel. Alelnökök Muray Róbert festőművész és Pál János grafikusművész lettek, főtitkár Szunyoghy András festőművész, grafikus, aki az ismert *Ló anatómia* című könyv szerzője.

A tagok létszáma azóta megduplázódott, és munkáiból csoportos kiállítást rendeznek „a TERMÉSZET és mi” címmel. A rendezést azon kevés művészettörténészek egyike – Pogány Gábor – vállalta, aki nem ózdkodik a színvonalas természetábrázolás támogatásától. A kiállítás a Képcsarnok Kft. Csók István Galériájában tekinthető meg (1052 Budapest, Váci u. 25.) szeptember 8-tól 17-ig.

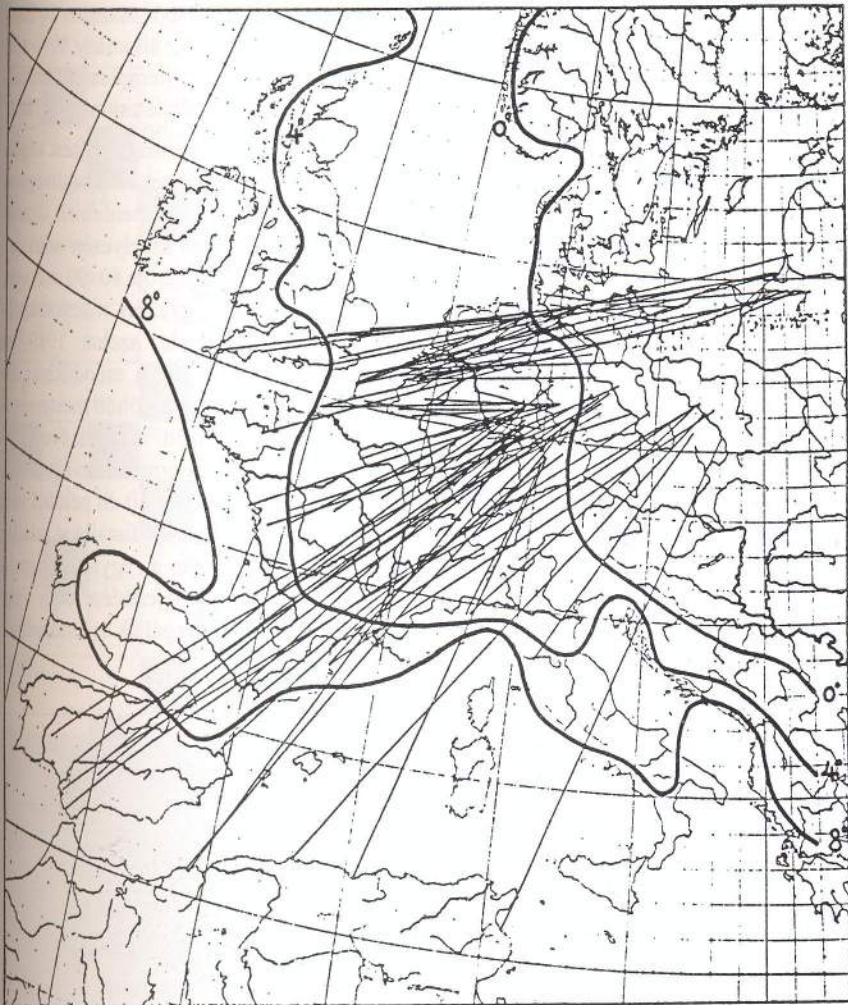
Az Altamira Egyesület alkotói tisztelettel meghívják és várják a művészet iránt érdeklődő természetbarátokat.

BirdLife-nagydíj

A Holland Királyi Természettudományi Akadémia a BirdLife Internationalnak ítélte az 1994-es környezetvédelmi Amszterdam-díjat. A tekintélyes díjat – melyet az Alfred Heineken Fondsen Alapítvány hozott létre a környezetvédelmi problémák tudományos kutatásának fellendítése érdekében – a madarak és fészkelőterületeik kutatásáért, különösen a *Putting* címmel megjelent biodiverzitás-térképért ítelték meg. Az említett tanulmány, mely egy hároméves kutatási munka eredménye, a madarakat indikátorként használva meghatározza a globális biodiverzitás-védelem szempontjából kulcsfontosságú területeket.

A 90 ezer fontos díjat a holland herceg 1994. szeptember 30-án adja át a BirdLife International természetvédelmi igazgatójának.

Az első vonulási térképeket 30 évvel a gyűrűzés megkezdése után publikálták. Az 1930 előtt megkerült seregélyek gyűrűzési és megkerülési helyei vonallal vannak összekötve.

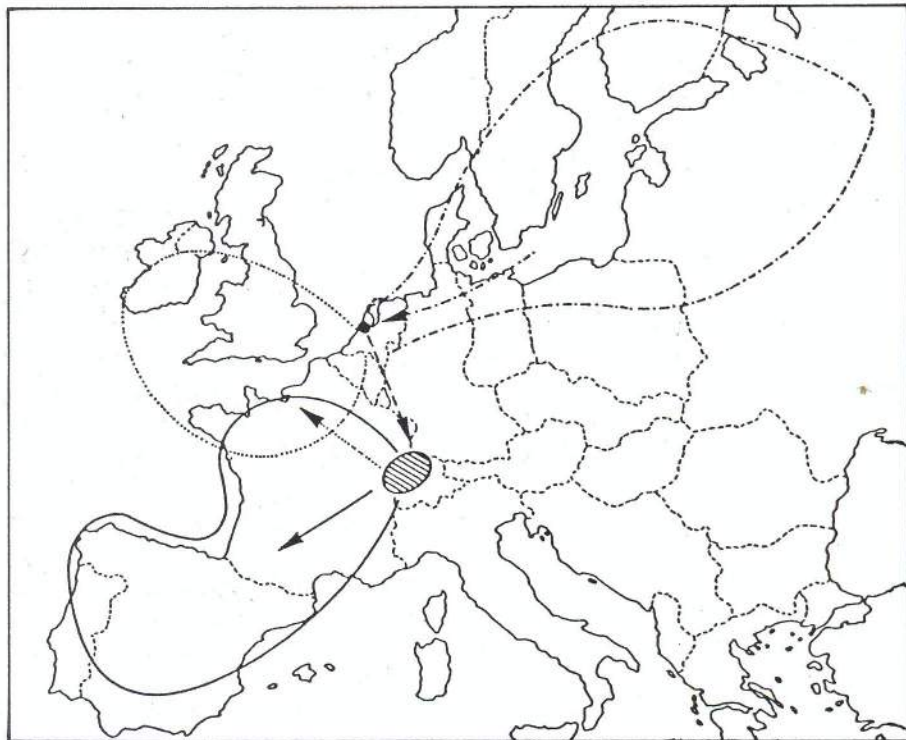
visszajelezték, ami akkor óriási szenzációt jelentett. Az első sikerek után a márdágyűrűzés hamarosan az egész világon elterjedt kutatási eszközzé vált – eleinte csak a vonulás „rejtélyének” felderítésében, később már minden más madár-ökológiai kutatásban is. Mortensen egyébként éppen olyan jó érzékkel választotta a seregélyt, mint Mendel a borsót: nagy mennyiségben hozzáférhető, szapora, rövid a generációs ideje és egyszerű módszerekkel vizsgálható.

Utóbbira jó példákat találhatunk vonulása kapcsán. Az intenzív gyűrűzésnek köszönhetően egyes populációnak vonulási útvonalai és telelőterületei már a húszas évekre ismertté váltak, amit egy abból az időből származó ábra szemléltet. Egy nagyszabású kísérletben a Balti-tenger vidékén fészkelő seregélyek vonulását vizsgálták. Ezek a madarak nyugat-délnyugati irányban vonulnak, és a La Manche csatorna környékén telelnek. A kísérletben a vonulási útvonaluk közepére eső Hollandiában befogtak 11 ezer seregélyt, és Svájcban engedték őket szabadon. A megkerülésekből kiderült, hogy az adult, már többször vonult egyedek felismerték a csejt, és északnyugati irányba vonulva megtalálták szokott telelőterületeiket. Az elsőéves fiatalok viszont ugyanúgy mentek tovább, mintha mi sem történt volna, és

Seregélyekről

Sokan szeretik figyelni az őszi nagy-szerű látványosságát, a madárcsapatok gyülekezését, jövés-menését. Különösen nagy hatást gyakorol az emberre a seregélyek érkezése egy-egy táplálkozó- vagy éjszakázóhelyre, ahogy az óriási felhő végigkúszik a tájon, gigantikus amőbához hasonló nyúlványokat bocsát ki magából, néha irányt változtat, majd egyszer csak eltűnik, mert magába szippantja a nádas – vagy a szőlős.

Leküzdhetetlen gyümölcsszeretete az oka annak, hogy a seregély nálunk nem védett, Nyugaton azonban sok helyen nagy kultusza van. Részben ez magyarázza, hogy éppen a seregélyen kezdte a dán Christian Mortensen gyűrűzési kísérleteit 1889-ben. Fiókkák lábára olyan fémgűrűt rakott, amelybe sorszám és értesítési cím volt vésvé. Madarait néhány évvel belül Európa több pontjáról is

A seregélyek vonulásával kapcsolatos kísérlet (magyarázat a szövegben)

Spanyolországban kötöttek ki. Vonulá-
suknak tehát határozott genetikai prog-
ramja van, de ezt tapasztalataik alapján
képesek felülbírálni.

Vonulási útjuk során a többi európai
populációhoz hasonlóan a magyarorszá-
gi seregélyek is a délnyugati irányhoz
igazodnak, ahogy az ábrákon is látható.
A Mediterráneumban telelő hazai fajok
általában délnyugat felé hagyják el a
Kárpát-medencét, aminek a legtöbb eset-
ben praktikus okai vannak. Ha belegon-
dolunk, a Pó-delta Budapeستől csak 500
kilométerre van, nem is különösebben
nehéz útvonalon, lényegében a térség fe-
lé vezető egyetlen átjárón. Ezt a távol-
ságot a vonuló madarak akár 10 óra alatt,
egyhuzamban képesek megtenni. Meg-
érkezés után több választás lehetséges:
egész télen ott maradnak, mint például a
dankasirályok, Dél-Olaszországba hú-
zódnak, mint a fekete rigók, vagy szét-
szóródnak a mediterrán térség nyugati
felében, mint a bibecek. A seregélyek
nem ezt teszik, tekintettel arra, hogy sok-
kal kötöttebb útítterrel rendelkeznek,
mint az előbb említett fajok. Az októbert
és a novembert Olaszországban töltik,
fészkelőhelyeiktől 800–850 km távol-
ságban, de itt sem állnak meg, hanem
továbbra is délnyugat felé haladva de-
cember elején átkelnek Észak-Afrikába.
A leghidegebb téli hónapokat Tunézi-
ában, Algériában és Marokkóban „vé-
szelik át”, 1400–1700 km-re Magyar-
országtól. Februárban aztán a többség
megindul hazafelé, és márciusban az
utolsók is elhagyják Afrikát.

Varga Lajos

◆
● A sordély valamikor közönséges ma-
dár volt Angliában és Írországon. Ál-
lománya az 1920–30-as években kezdett
fogyatkozni, feltehetőleg a gabonafélék
vetésterületének csökkenése miatt. Az
állomány a negyvenes években stabili-
zálódott, az ötvenes és hatvanas években
pedig, elsősorban keleten, emelkedni
kezdett. A populáció újabb megfogyat-
kozását észlelték a 70-es évek végén és a
80-as években. A csökkenés legalább
60%-os volt, és a sordély ma 35%-kal
kisebb területen fészkel, mint a 70-es
években vagy akár a 90-es évek elején.
Írországon, Walesben, Skócia nyugati
részén és Délnyugat-Angliában a ki-
pusztulás küszöbén áll. A rohamos csök-
kenés okát nem sikerült teljesen tisztáz-

ni, de valószínűleg szerepet játszik ben-
ne több mezőgazdasággal kapcsolatos
tevékenység, így például az árpa vetés-
rületének csökkenése, a tavaszi vetésről
az őszi-re váltás vagy a szénakészítés he-
lyett elterjedt silózás.

● A vándorsólyom sziklán fészkelő ál-
lománya az 1970-es években teljesen ki-
pusztult Nordrhein-Westfáliából (Né-
metország), elsősorban a növényvédő
munkák során alkalmazott vegyszerek,
valamint a solymászok és a tojásgyűjtők
tevékenysége miatt. A német természet-
védők mesterséges tenyésztéssel próbál-
koztak, és a folyamatos kibocsátások vé-
gül eredményt hoztak, a vándorsólyom
1986–87-ben újra sikerrel költött a tar-
tományban. 1987-ben abbahagyták a ki-
helyezéseket, hogy az állomány termé-
szetes úton erősödhesen. 1993-ban már
18 lakott revírt tartottak nyilván, a 8

eredményes költésből összesen 26 fiatal
madár repült ki. Az állomány 80%-a je-
lenleg épületeken (templomok, erömű-
vek, kémények, silólétesítmények) költ.

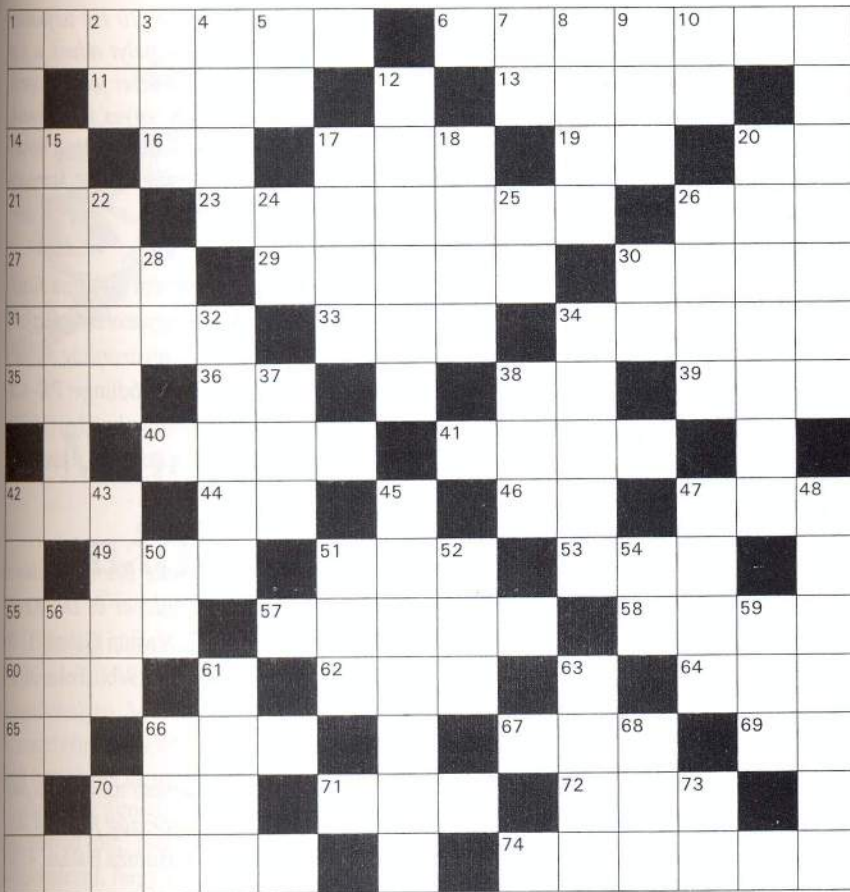
● Sikeres kékgalamb-telepítést vége-
tek mesterséges fészkekodúk segítségével
a németországi Korschbroich közelé-
ben. Az erdőben kihelyezett odúk be-
járónyílásának átmérője 80×90 mm volt,
így a területen gyakori macskabagoly
nem tudta elfoglalni azokat. 1980-ban
fészkel az első pár a műodúkban, de
1990-ben már 53 pár költött mesterséges
körülmények között. A párok évente átlagosan 3–4 alkalommal nevelnek fióká-
kat, 1989. október 10-én például még
tollas, de röpképtelen fiatalokat találtak
az ellenőrzés során az egyik odúban. A
költési szezon befejeződése után vala-
mennyi odút átvizsgálják és kitaraktják.

S. E.

Sordély

Fotó: Szalai Ferenc

VÍZSZINTES: 1. Récékkel rokon madár, az északi sarkkörön túl költ, hozzánk csak mint téli vendég érkezik. 6. Nagyobb számban tőlünk északra költ, nálunk rendszeres őszi-tavaszi átvonuló. 11. Nemrég meghalt utolsó magyar királynő volt. 13. Ilyen rész is van. 14. Svédországi és thaiföldi gépkocsik jelzései. 16. Argentínai gépkocsi-jelzés. 17. Kerti szerszám. 19. Gyarapodik. 20. Elek(!). 21. Szén, oxigén, bór vegyjele. 23. Valamit körülvevő szegély. 26. Minőségellenőrző röviden. 27. Fiúgyermek. 29. Evőeszköz is lehet. 30. Svájc nagyobb városai közé tartozik. 31. Étrend. 33. Névelős háziállat. 34. Borítóüveg. 35. Visszatár(!). 36. Kémiai elem. 38. Gallium vegyjele. 39. Tankeveredés. 40. Frizurafajta. 41. Győr–Sopron megyei helység. 42. Függőleges 33 hímje. 44. Azonos a vízszintes 36-tal. 46. Juttat. 47. Kérdőszó. 49. ... Miklós, építőművész volt. 51. A Szamoshátat északról határoló folyó. 53. Tejtermék. 55. Téli sporteszköz. 57. Fejfedő. 58. Fejér megyei helység. 60. Csup. 62. Balatoni Intéző Bizottság rövidítése. 64. Kamion

rövidítése. 65. Vásárhelyi Pál monogramja. 66. Szenvedés. 67. Dyn. 69. Sír. 70. A Hortobágy is ilyen terület. 71. Duna menti város. 72. Napszak. 74. Egyike legkisebb testű madarainknak, állandó, ősszel és télen csapatokban kóborol.

FÜGGŐLEGES: 1. Európa tengerpartjain csaknem mindenütt költ, alkalmilag hazánkban is fészkel. 2. Kettős betű. 3. Tud. 4. Sávok. 5. Kicsinyítőképző. 7. Részvénytársaság röviden. 8. Bíró teszi. 9. Azonos a vízszintes 67-tel. 10. Csak félig itat. 12. Hozzánk alkalmi téli vendégként vetődik el. 15. Édességre. 17. Operarész. 18. Vágóeszköz. 20. Fentről lekapó. 22. Mulatságot. 24. Hiányos teve. 25. Két magánhangzó. 26. Kanalizott. 28. Kubai és ausztriai gépkocsik jelzései. 30. Belgiumi és uruguayi gépkocsik jelzései. 32. Hozzáad. 34. Férfinév becézve. 37. Latinul nem. 38. Vidék Indiában. 42. E madár hazánkban elsősorban szigeteken fészkel. 43. Évszak. 45. Főleg a Duna–Tisza közén költ szikes vizek partján,

újabbban a Tiszántúlon is. 47. Ilyen nyelv a latin is. 48. Érdes, cserregő riasztásával is magára vonja az ember figyelmét. 50. Bank páratlan betűi. 51. Somogy megyei helység. 52. Kalitkába zárt madár. 54. Rádium vegyjele. 56. Rossz tojás. 59. Idegen levegő. 61. Recés felületű szövetanyag. 63. Nincs benne semmi. 66. Nagy ellentéte. 68. Másik évszak. 70. Fordított kettős betű. 73. Tantál vegyjele.

(A rejtvényben a rövid és hosszú ékezetek között nem teszünk különbséget.)

Mokos István

Beküldendő a vízszintes 1., 6., 74., a függőleges 1., 12., 42., 45., 48. Beküldési határidő: 1994. október vége.

A helyes megfejtők között könyveket sorsolunk ki.

Megfejtések

A folyóiratunk 3. számában megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése, a hat madárfaj neve a következő:

1. őszapó, 2. fogoly, 3. szalakóta, 4. barátposzáta, 5. vörösbegy, 6. kerti rozsdafarkú.

Nyertesünk

A helyes megfejtők közül Szabó Csilla miskolci olvasónk a *Madarak földön, égen* című könyvet nyerte, amit postán küldünk el.

Gratulálunk!

(Az e rovatunkban közölt levelek nem tükrözik feltétlenül a Madártávlat szerkesztőségének véleményét. A levelek közlésének, részleteik elhagyásának, illetve stílusbeli javításuknak jogát fenntartjuk.)

Veszélyben a Szársomlyó!

A Szársomlyó természetvédelmi terület hazánk egyik értékes természeti kincse. Az északi erdővel borított hegyoldal merőben különbözik a kopár, „ördögszántotta” déli lejtőtől. Ez utóbbi éghajlata szubmediterrán jellegű. Ritka növényei közül legismertebb a magyar kikerics, amely az egész országban csak itt tenyészik. Szirmai fehérek, néha lilás árnyalattal. Fokozottan védett, eszmei értéke 50 ezer Ft. Kevésbé ismert az aranyos fodorka, ez a szerény külsejű páfrány, mely a sziklák között él. A déli oldal jellegzetes fái a molyhos tölgy és a virágos kőris. A tavaszi hérics a pusztagyepen találja meg a számára legmegfelelőbb életkörülményeket. A karsztborkorerdőben talált menedéket a baranyai peremizs és a hegyi árvalányhaj. Mindkettő védett növény.

Az északi oldalról az utóbbi években a gerincre is felnyomult az erdő. Leggyakoribb fái a tölgy és a hárs, de akác is van. Megtalálható az illatos hunyor, ritka a szúrós és a lónyelvű csodabogyó. A Szársomlyó legkritikább állatfaja, mely a Földön csak itt él, egy lepkefaj, a szürke sziklabagoly. Felfedezője dr. Uherkovich Ákos. A terület legértékesebb madarai a sövényásrmány, a bajszos sármány és a kígyászölyv. Nem fészkel, de a terület határain belül gyakran előfordul a gyurgyalag, az erdőben fekete harkály, zöld és szürke küllő hangját hallhatjuk. A déli lejtő napsütötte szikláin zöld, fűrgé és pannonyíkok élnek, de a csúcs közelében a hegyi gyíkot is megfigyelhetjük. A terület egyik kimagasló természeti értéke a haragos sikló.

A Szársomlyó rendkívül gazdag és ritka élővilágát elsősorban a nagyharsányi kőbánya veszélyezteti. Villány felől nyugodtnak, békésnek látszik a hegy, de Siklós felől közelítve szomorú látvány tárul az utazók elé. Napról napra pusztul a Szársomlyó, egyre több mészkövet hordanak el a dübörgő teherautók. A so-

rozatos robbantások miatt Nagyharsány és a hegy felett szinte állandóan száll a por. Vastag porréteg rakódik a növényekre, amit csak kevés fa és virág képes elviselni. A környéken gyakran nyáron is „fehér hó” esik. Ha az úton elhalad egy autó, sokszor alig lehet levegőt kapni, amíg a köd fel nem oszlik. Az ott lakó gyerekek hiába mennek ki a szabadba, csak a szennyezett levegőt szívhatják.

Az északi oldalon legalább ekkora a pusztítás. Az erdőterület egyre csökken. Az ezüsthársast is kiirtották, vele együtt kipusztult az itteni élővilág is.

Veszélyt jelentenek azok a turisták is, akik kikaparják a földből a legszebb, leg-egészségesebb hóvirágokat, gyűjtik a ritka rovarokat. A hóvirágok közül az egészségesek a kertekbe kerülnek. Nagy részük elpusztul, így sokat kell kikapar- ni, hogy „egy kertre valót” gyűjtsenek.

Bár a természetvédelmi területet jelző táblán ez áll: „Tűzet rakni szigorúan tilos!”, a kirándulók gyakran raknak tüzet a csúcson, hogy barátait egy kis paprikáskrumplival vagy bogrács- gulyással vendégléjék meg. Néhányan köz- ben kikericsot gyűjtögetnek. Gyakran találkozzunk szemtelőkkel, de akadnak kögyűjtők is, akik kalapáccsal indulnak kirándulni, és néhány szikladarabbal tér- nek haza. A gyerekek néha a fák ágait tördelik, a felnőttek pedig csak elnézően mosolyognak.

Vajon hogyan alakul a Szársomlyó sorsa a jövőben? Eltűnnek róla az állatok és növények, s erre a sorsra jut maga a hegy is? Szeretném, ha mindenki meg- tudná, milyen ritka élővilága van a Szár- somlyónak, hiszen értékei egyedülállóak és pótolhatatlanok.

Erdős László 6. o. tanuló (Villány)

Tisztelt Olvasóink!

Szeretnénk lapunkban rendszeresen szemelvényeket közölni az egyesületün- ket közvetlenül vagy közvetve érintő (természetvédelemmel, mezőgazdaság- gal, erdőgazdálkodással, madarakkal foglalkozó), más sajtótermékekben meg- jelent hírekből, cikkekből. Kérjük ezért, ha bármilyen folyóiratban, lapban talál- koznak az érdeklődésre számot tartó ilyen hírrel, küldjék el azt vagy annak másolatát szerkesztőségünkbe Dénes Péter sajtóreferensnek. Köszönjük!

Ebben a rovatban 20 szó terjedele- mig térítésmentesen helyt adunk a lap profiljába illő, nem üzleti jellegű apró- hirdetéseknek is (pl. egyes kiadványok, felszerelések cseréje, eladása). A hirde- tések megjelentetésének jogát fenntart- juk!

Megvételre keresem a Natura Kiadó alábbi könyveit: *Magyarország fészkelő madarai* (1984), *Magyarország madár- vendégei* (1988), Dr. Mödlinger Pál-Kapocsy György: *A madarak világa* (1980). Szelle Ernő, 8200 Veszprém, Haszskovó u. 16/b. VIII. 22.

Eladók a *Die Neue Brehm Bücherei* sorozat *Der Wiesenpieper* és *Der Kern- beisser* kötetei. Ifj. Vasuta Gábor, 1126 Budapest, Fodor u. 29/b. Tel.: 201-6930.

Megvételre keresem az *Európa ma- darai*, ill. a *Magyarország fészkelő ma- darai* c. könyveket. Butuza Balázs, 4183 Kaba, Ifjúság u. 18.

BirdLife-partnereink

Név: Naturschutzbund Deutschland (NABU) • **Ma- gyar név:** Német Természet- védelmi Szövetség • **Alakulás éve:** 1899 • **Taglétszám:** 180000 • **Folyóirat:** *Naturschutz heute* (4) • **Elnök:** Jochen Flas- barth • **Igazgató:** Uwe Huser • **Nemzetközi kapcsolatok:** Claus Mayr • **Fizetett alkal- mazottak száma:** 45 • **Cím:** Herbert-Rabius-Str. 26, D-53225 Bonn, Germany • **Tel.:** +49 228 9 75 61 0 • **Fax:** +49 228 9 75 61 90.

Majom a nádban

A hajnali vonat mintha csak az én kedvemért állt volna meg az elhagyatott megállóhelyen. Más nem is szállt le róla. A szerelvény nagy döccenéssel máris indult tovább, és az utolsó kocsit távolodó ablakából az álmos arcú kalauz bosszúsan bámult rám, mert megint nem mertem megkérdezni, hogy mi a csudát keresek minden áldott szombaton ezen az „isten háta mögötti” helyen. Ruházatom alapján talán vadásznak nézett, csak azt nem értette szegény, hogy miért nincs puska!

Rendszerint ketten jöttünk, de a barátom, úgy látszik, nem tudott éjfélkor felébredni, mert nem volt ott a megbeszélthelyen. Így azután egyedül indultam el, és a hosszú vonatkozás alatt végig a lustasága miatt dühögtem, a legkülönbözőbb bosszúterveket eszelve ki megleckéztetésére.

Ez a hatalmas elmocsarasodott halastórendszer az úgynevezett „jó helyek” közé tartozott, ezért gyakran jártak ide a „megszállott” madarászok az ország minden részéből. Gyorsan helyére került a megszokott felszerelés; távcső a nyakba, jegyzetfüzet és ceruza a kézbe, és – bár a nap még fel sem kelt – biztos, ami biztos alapon a „fotópuska” a vállra.

Március vége volt már, de a töltés északi oldalán még dér csillogott. Böven akadt látnivaló, így gyorsan szaporodtak a bejegyzések a füzetben: „tökés réce egy pár... bőjtí réce 2” stb. Persze ezeknél a száraz tényeknél sokkal több maga az élmény, amit nem lehet „jegyzetelni”. Ahogy felkel a nap az avas nád felett és harmattá varázsolja a deret, ahogy meg-

látom az idei első bicicsapatot, ahogy megszólal az első sitke a nádasban, és ahogy „karácsonyfacsendő-hangjukon” szölongatják egymást a barkóscinegék körülöttem... A nádas mélyéből a bölömbika „ummogása” úgy hangzik, mintha valaki bánatában a kiürült borosüveg szűk nyakába fűvogatna; úúú-bumm... úúú-bumm... úúú-bumm... És a szél hangja, a nád susogása, a mocsár savanyú illata mind-mind együtt adja azt az élményt, amiért érdemes éjfélkor kelni, és kilométereket gyalogolni a nádasban! Persze ezt hiába magyaráznám az álmos arcú kalauznak! Mire az átereszhez értem, el is szállt minden mérgem. Nem is bántam már, hogy nem jött el álomszuszék barátom.

Befészkeltem magam a három ittfeltett nádkéve szélvédett oldalába, és

kas „kakatolását”, most pedig egy csapat tökésréce robajlott fel a vízről.

Óvatosan kukucsáltam ki fedezékemből. A töltésen túlméretezett gumicsizmában klaffogva Józsi barátom közeledett. Időnként megállt, távcsövezett, jegyzetelt. Most éppen az én rétihéjaimat figyelni!

– Na megállj csak! – jutott eszembe a vonaton kiagyalt számtalan bosszúterv egyike. – Most megkapod!

Gyorsan összekapoktam szétdobált felszerelésemet, és beosontam a nádasba. Józsi nem vett észre semmit. Gyanútlanul közeledett. Ahogy hallótávolságba került, boltozatosan összeillesztett tenyereimből felhangzott a vadgerle jellegzetes turbékolása: trúú-tru-trúú-tru-trúú-tru... Barátom megtorpant. Fölemelte távcsövét, és fürkészve nézett a

Napozás

Fotó: Szaák Tamás

sütöttem magam a márciusi nappal. Gyönyörködtem a nászrepülő barna rétihéjék légimutatványjaiban, és újfent megállapítottam a hím rétihéjék „gyengeelméjűségét”! Más magyarázatot ugyanis nem találtam arra a furcsa viselkedésre, hogy vajon miért hordja a madár a nádasban épülő fészekbe a nádszálakat gyakran több kilométerre fekvő nádasból. Magasröptű eszme-futtatásomat azonban nem fejezhettem be, mert valaki vagy valami közeledett a gáton. Már az előbb is hallottam egy felriadó fácánka-

hang irányába. Kereste a gerlét! Szinte hasaltam már a mocsárban. Körülöttem csendesen bugyborékolat az iszap, teljesen átázta a térdemen és könyökömön a ruhát. Lassan süllyedni kezdtem, de mozdulni nem mertem! Fél szemmel kilesve láttam, hogy Józsi jegyzetel.

– Ezt bekaptad! – gondoltam elégedetten. – De most már menj innen, mert elmerülök!

De lassú mozgású barátom még piszogott egy sort, és mikor végre elindult, olyan lassan cammogott tovább a gáton,

mint egy állapotos éticsiga. Ahogy eltűnt a töltés kanyarulatában, fűlig sárosan, de rendkívül elégedetten kecmeregtem elő a mocsárból.

– Most aztán jól megbüntettek! – kuncogtam magamban – Nehéz lesz megmagyaráznom, hogyan gondoltad azt, hogy vadgerlét hallhatsz a nádasból! Ráadásul márciusban!

Megnéztem az órát. 12:30-at mutatott. Ez fontos lesz a bizonyításhoz, hiszen láttam, hogy Józsi felírta a gerlét, és tudtam, hogy a pontos időt is mindig fel szokta jegyezni.

Az utolsó vonat 14 órakor indult, ezért sietnem kellett. Barátom a rövidebb úton ment az állomás felé, tehát nekem a kerülő utat kellett választanom, nehogy összetalálkozzunk. Az utolsó kilométert már majdnem futva tettem meg, és a sorompó is le volt eresztve, mire izzadtan és kimerülten megérkeztem. Bagószagú barátom a padon ült, és szokás szerint a

büdös cigarettáját szívta nagy élvezettel.

– Hát te hogy kerülsz ide? – játszottam a meglepettet.

– Elaludtam – jelentette ki nemes egyszerűséggel. – A későbbi vonattal jöttem.

– És legalább láttál valami érdekeset? – kérdeztem közömbösséget színélve.

– A szokásos fajokat, semmi különöset – mondta és közben a képembe fújta a füstöt.

– Dagonyáztál? – kérdezett vissza kajánul, sáros ruhámat mustrálgatva.

– Ja, kérlek! Aki madarászik, az sáros is lehet – válaszoltam bosszúsan.

– Megnézhetem a jegyzeteidet? – kérdeztem aztán ártatlan képpel, mert szerettem volna már megkezdeni pimasz barátom kigúnyolását.

– Majd a vonaton – mondta ő, és kezdte összepakolni a holmiját.

De én már elvesztettem a türelmemet. Kihúztam a kockás fűzetet a háti-

zsákja zsebéből és belelapoztam. Bár ne tettem volna!

A noteszban ugyanis közvetlenül a „barnarétiheja-pár nászrepül” bejegyzés alatt ez a mondat állt szép gyöngybetűkkel: „12:30 – egy majom ül a nádban és turbékol”.

Zsoldos Árpád

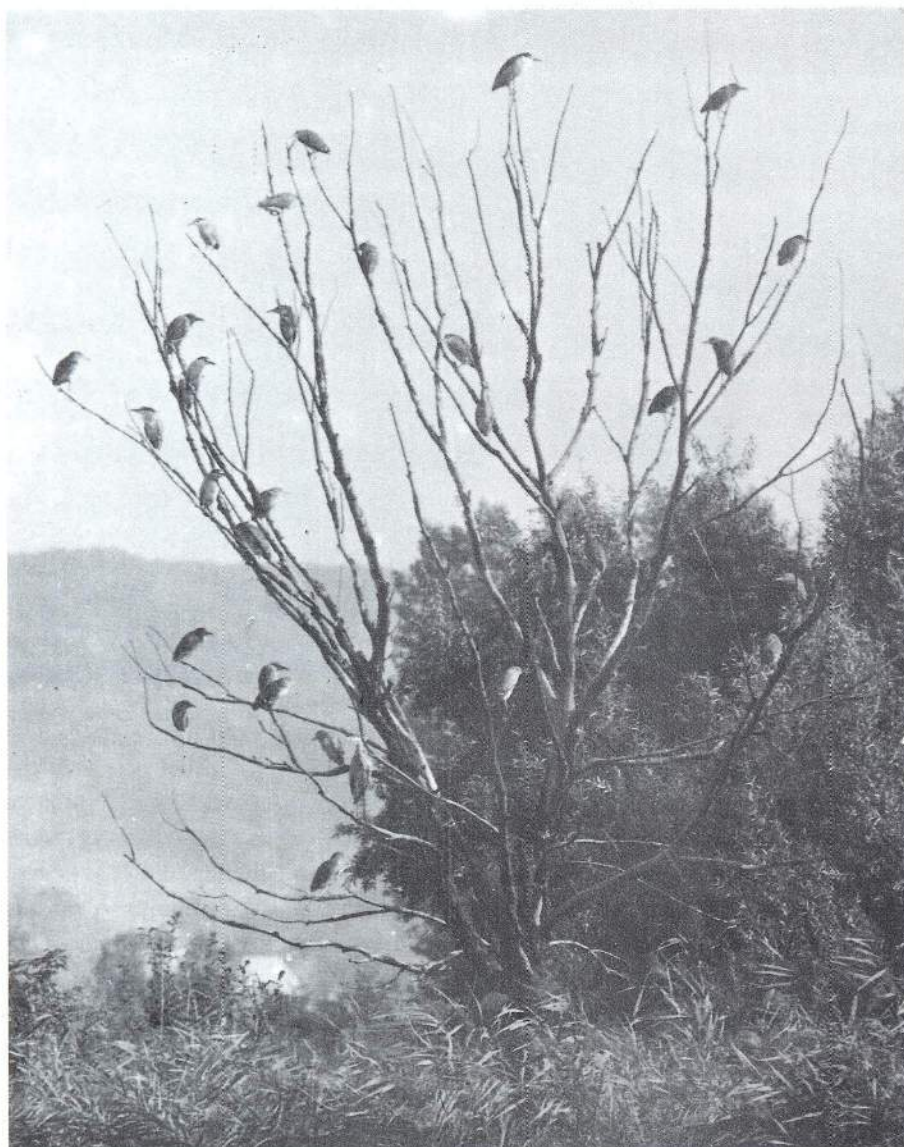
Repülés az életért

Annak ellenére, hogy az embert a rohanó mindennapjai egyre jobban eltávolítják a természettől, valahol a lelke mélyén mégis benne él a vágyódás annak csendje, tisztasága, szépsége és izgalmas rejtelmessége iránt.

Legtöbbünknek a madarak jelentik a természetet. Ennek oka, hogy őket ismerjük a legjobban, hiszen igen sok faj él a közvetlen környezetünkben. Szépek, színesek, a legtöbbjük éneke kellemes az emberi fül számára, no és repülnek, ami még a XX. századi ember fantáziáját is megmozgatja. A madarak jelentős része világotutazó, hiszen egy évben kétszer is átrepülnek több országon vagy kontinensen, szem előtt vannak mindenütt, nem tudnak elrejtőzni a Földet mind inkább túlnépesítő ember elől. A gondoskodást, a szabadságot szimbolizálják, legendák és mítoszok kapcsolódnak hozzájuk, költők szóltak és szólnak róluk évszázadok óta.

A madarak ott cikáznak a panelházak között, lustán szárnyalnak a tavak felett, fent köröznek a hegygerincek magasságában, vagy meglovagolják a szeleket a tenger hullámai felett. A madarak az életért repülnek. Repülnek, hogy megszeressék a táplálékukat, hogy megtanítsák az utódokat az önálló életre, repülnek, hogy elhúzódjanak a téli időszak táplálékvesztésének, s repülnek, hogy otthon újra fészket építsenek és felneveljék fiaikat. Szinte az egész életüket a levegőben töltik, és a fél életüket a vonulás teszi ki.

Madárvonulás. Még ma is, mikor már oly sok mindent tudunk a madarak e hatalmas vándorlásáról, tele van számos kérdéssel. Van, amire tudjuk a választ, s van, amire csak sejtjük. Miért vonulnak és miért? Hogyan tájékozódnak? A fia-

Bakcsók

Fotó: Szaák Tamás

Légi országúton

Fotó: Szaák Tamás

talok honnan tudják, hogy merre kell menni? Miért vannak kedvelt légifolyosók, légiutak, ahol nagy tömegben repülnek?

A vonulás kezdete valószínűleg a jégkorszak utáni időszakra nyúlik vissza, amikor a jég visszahúzódásával az állatok, s így a madarak is egyre északibb területeket tudtak birtokba venni. Ám az évszakok ritmikus változása rákényszerítette őket, hogy a táplálékban szegény hónapok (a téli időszak) elől melegebb vidékekre húzódjanak. Rögtön itt felmerül egy kérdés, amire még mindig nem tudjuk a pontos választ. A füstifecske miért megy le egészen Fokföldre, míg pl. a házi rozsfarkú megelégszik a Földközi-tenger partvidékeivel? Valószínűleg a megszerzendő táplálék az oka. Az északi országokban költő madarak sok esetben csak Közép-Európáig húzódnak le, mint pl. a csonttollú, amely telente alkalmilag a városainkban is megjelenik. Vonulnak a trópusokon, ill. a szubtrópusokon élő madarak is, bár ők nem a hűvös idő, hanem a száraz és esős időszak változásához (vagyis végső soron a tápláléksegregáció és bő időszakokhoz) igazítják mozgásukat.

A vonulás nem kis teljesítmény a sokszor csak néhány grammnyi madártól. Egyesek előtt hatalmas út áll, több ezer kilométer, hegyek, tengerek, míg elérik a telelőhelyet. A nálunk költő madarak jelentős részén augusztus első felében jelentkezik a „vonulási nyugtalanosság”. Ekkorra már zsiraktáiraikat feltöltötték, súlyuk jóval magasabb, mint általában, felkészültek a hosszú útra. Természetesen vonulás közben is táplálkoznak.

Az őszi vonulás általában lassabb, mint a tavaszi. Ez érthető is, hiszen összesen „ráérnek” tovább időzni egy-egy alkalmas táplálkozóhelyen, nem sürgeti őket semmi. Tavasszal azonban már egészen más a helyzet. Akkor sietni kell, hiszen párt kell választani, fészket kell építeni és fel kell nevelni a fiókákat, amelyeknek még meg is kell erősödniük az őszi vonulásig. Vannak fajok, amelyek a hajnali reggeli órákban vonulnak intenzívebben, s vannak, amelyek csak az esti vagy éjszakai órákban. A vonulás során lényeges szerepet játszik az időjárás, amely segítheti vagy éppen akadályozhatja a madarak röptét. Általában kis magasságban, 5–600 méteren vonulnak, de pl. a pártás daru, amelyik kénytelen átrepülni a Himalája felett, 5000 m fölé is emelkedhet.

Rendszeresen felvetődik a kérdés: hogyan tájékozódnak a madarak a vonulás során? Nos, úgy tűnik, hogy ebben a csillagok és a Nap állása, valamint a földmágnesség van segítségükre, ez azonban még mindig nem magyarázza meg, hogy a fiatal gólya honnan tudja, hogy neki hová kell mennie, mi a végállomás. Korábban úgy gondolták, hogy a fiatalok az öregektől tanulják el az úticélt. Természetesen ilyen is van. Sok fajnál öröklött ismeretek segítik a vonulást. Mások a csapattól, az első út során tanulják meg az útirányt, pontosan emlékezve a később-

Virág Miklós:

MADÁRDAL

*Ártereken lebeg át
befonja fa derekát
ágak között eloson
megpihen a bokroson
felhők alatt csendesül
illatokkal részegül
dombok mögött földre száll
nem láthatja senki már
tavak színén megremeg
csillagok közt szendereg
könnyek tükrén kivirul
arcok hamván elpirul,
sosem lehet idegen
meghal majd a szívemen.*

biek során az egyes állomásokra. Sok faj azonban sem a csapattól, sem a szüleiktől nem tanulhatja el, hiszen pl. a kakukk nem is ismeri a szüleit, ráadásul az öregek már rég elmentek, amikor a fiatalok útra kelnek. A madarak tehát egyszerűen tudják, hogy hova kell menniük, sőt akkor is tudják, ha elzárva neveljük és pl. repülőgépen visszük le őket a telelőhelyre.

Vonulnak ősszel és vonulnak tavasszal. Repülnek, hogy elhúzódjanak a téli hidegek elől, és repülnek, hogy visszatérjenek a tavaszi szelekkel, hogy fészket építsenek, tojást rakjanak és felneveljék fiókáikat. Eközben több ezer kilométert tesznek meg, mely sokuk számára a pusztulást jelenti. Egyes vizsgálatok szerint a vonuló madarak több mint 60 százaléka elpusztul az út során. Elpusztulnak a fáradságtól, az időjárástól, a puszkák és csapdák ezreitől, a villanyvezetékektől, de ők csak repülnek rendíthetetlenül. Repülnek az életért.

Péchy Tamás

Fotósuli

A legutóbb azt ígértem, hogy ebben a részben néhány technikai kérdést járunk körül. Nos, nézzük, mik azok a szakmai követelmények, amiknek elsajátítása elengedhetetlen. Mindenek előtt törekedned kell arra, hogy tökéletesen kezeld a fényképezőgépet, hiszen éppen elég lesz szemmel tartanod a madarat, követned mozgását, élességet állítani, és ezt csak úgy teheted meg, ha a gép kezelésére már szinte nem is kell odafigyelned. A másik fontos dolog az élesre állítás. Már volt szó róla, de nem lehet eleget hangsúlyozni, hogy gyakorold és gyakorold üres géppel az élesség állítását, hiszen nincsen bosszantóbb, mikor végre a madár közelébe tudtál férközni, és csináltál néhány kockát, de a kép életlen.

Nagyon fontos a megfelelő expozíciós idő, illetve blende megválasztása. A madarakat minden esetben teleobjektívvel tudod fényképezni, ezek 200, 300, 400 vagy 500 mm-esek lehetnek. Általában minél nagyobb egy objektív gyújtótávolsága, annál kisebb a fényereje, bár vannak kivételek, de azok szinte megfizethetetlenül drágák. Fényre pedig nagy szükség van, ezért 21 vagy 24 DIN-es filmet végyél (a DIN- vagy ASA-érték a fényérzékenységet jelöli).

Tehát az expozíciós időről. Általános szabály, hogy minimum olyan időt kell használnod, amekkorá a teleobjektív gyújtótávolsága, vagyis 200–300 mm-esnél 250-edet, 4–500-asnál 500-adot, ellenkező esetben a gép az expozíció pillanatában bemozdul, és a kép életlen lesz. Szó volt már az állvány használatáról. Nos, a legritkább esetben sikerül kézből madárfotót készíteni, ez különösen érvényes a hosszabb „tele” használá-

tára. Mindig támaszd le valahova. Sokszor az is elegendő, ha nekitámasztod egy fának, vagy csak leguggolsz és a térdre könyökölsz a gépet tartó kezdeddel, de a cserkeléshez a legideálisabb egy teleszkópos rúd, amire rá tudod rögzíteni a fényképezőgépet, és így tudod állítani a magasságot.

Most lássuk a blende beállítását. Egy színes dián egy fél blendényi túl- vagy alulexponálás már élvezhetetlen képet eredményez. A mai gépek nagy része belső fénymérős, illetve automatikusan képes állítani a blendét vagy az időt, sőt mind a kettőt. Ez nagy segítség, de csak akkor, ha a madár mögött a fény intenzitása szempontjából homogén „felület” van. Ha például a vörösbegy egy napsütötte ágon ül, de mögötte sötét a háttér, az automatika a háttér fényerejét fogja mérni és a szerint fog exponálni. Az eredmény egy túlexponált vörösbegy. Vagy ha ugyanezen vörösbegy mögött a háttér az ég, a gép a világos égre fog exponálni, ami által a dián a madár élvezhetetlenül sötét lesz. Ilyen esetekben tehát ki kell kapcsolnod az automatikát és manuálisan állítani a blendét. (Léteznek már olyan fényképezőgépek, amik képesek ezeket a hibákat korrigálni, de borsos árú miatt általában nem a kezdő madárfényképezők használják azokat.) Azt, hogy mikor, milyen értékekkel exponálj, igazából csak a gyakorlat fogja megtanítani, de visszatérve a vörösbegyre, az első esetben a gép által

Fotózz az Állatkertben!

Fotó: Szaák Tamás

mért értékhez képest zárnod, míg a második esetben nyitnod kell 0,5–1,5 blendeértéket. Általában napsütéses időben 21 DIN-es filmre 250-ed időt és 8-as blendét lehet alapul venni, de ezt sok minden befolyásolhatja, pl. csillogó vízfelület, fehér, illetve sötét madár, mindig más háttér stb. Célszerű minél rövidebb idővel (250-ed, 500-ad) fotózni, hogy elkerüld a bemozdulást. Egy blendeérték egy időértéknek felel meg, vagyis fotósnyelven pl. „a 125-öd 8 egyenlő a 250-ed 5/6-dal, vagy a 60-ad 11-gyel”.

Péchy Tamás

Helyreigazítás. A lapunk előző számának 22. oldalán megjelent madárfotóval kapcsolatban két dolgot korrigálnunk kell. Egyrészt véletlenül fejjel lefelé állt, másrészt nem réti, hanem erdei fülesbaglyot ábrázolt. A tévedésért olvasóinktól elnézést kérünk.

Feketerigó-család

Fotó: Perlaky László

Világ Természetvédelmi Alap

World Wide Fund For Nature

A világ legnagyobb nemzetközi, nem kormányzati, természetvédelmi szervezete. Fő célkitűzése az élővilág sokféleségének védelme, a természeti erőforrások megőrzése, valamint a környezetszennyezések megszüntetése. A célok elérésének fontos eszköze a figyelemfelkeltés, tudatformálás és az oktatás. Az alapítvány 1961 óta működik. Nemzetközi székhelye Svájc, elnöke Fülöp herceg. Tagsága meghaladja a 4 milliót. A Föld legkülönbözőbb országaiban 28 nemzeti WWF-szervezetet hoztak létre. Ezek részben nemzeti, a nemzetközi hálózaton keresztül pedig globális természetvédelmi kérdésekkel foglalkoznak. A Világ Természetvédelmi Alap Magyarországon 1991-ben nyitott képviseleti irodát. Az önálló nemzeti szervezet létrehozása a közeljövőben várható. A magyarországi programok többek között kiterjednek a természetvédelmi nevelésre, az ártéri és pusztai élővilág védelmére, a mezőgazdaság természetre gyakorolt káros hatásaira.

Világ Természetvédelmi Alap Magyarországi Képviselete (WWF Hungary)
1124 Budapest, Németvölgyi u. 78/b. Telefon és telefax: (1)175-4790

A természetvédelem örök dilemmája, hogy a védett területek vagy azok egyes részei milyen mértékben legyenek látogathatóak, hogy melyek és mekkorák azok a területek, amelyeket el kell(ene) zárni a látogatók elől, és amelyeken mindenféle gazdálkodás csak szigorú korlátok között valósulhat meg – ha egyáltalán megengedhető. Ez természetesen állandó konfliktust okoz a természetvédők, a gazdálkodók és a lakosság között. Azt gondolom, feltétlenül szükséges, hogy ezekben a kérdésekben a természetvédelem következetes legyen, és a legkisebb engedményt se tegye meg.

Például a Bükk-hegység számos fokozottan védett madárfajnak szinte az utolsó menedékhelye, és az erősödő zavarás ott is visszaszoríthatja őket. De nem csak a madarak, hanem egyes növényfajok vagy növénytársulások, kételtűek, rovarok stb. is igénylik a zavartalanságot. Negatív példa a Pilis térsége, amely lépésről lépésre vált kirándulóközponttá, s ennek során mára növény- és állatvilágából eltűntek az „értékes” fajok, mert az egész térséget érintő állandó zavarás és a jelentős tájatalakítás kiszorította őket az élőhelyekről.

Nem az a cél, hogy a természetet csak egy-egy „szigeten” őrizzük meg, de kell lenniük olyan szigeteknek, amelyek kizárólag az ott élő természeti értékekért léteznek.